

Bu Dosya

<https://ziraatweb.com>'dan

İndirilmiştir.

Eğer bu dosya size aitse ve kaldırılmasını istiyorsanız lütfen ziraatweb.com adresinde bulunan "İletişim" kısmından bize bildiriniz. Bize bildirilmeyen dosyalar konusunda sorumluluk kabul etmiyoruz.

Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışma imkanlarını, asri ve iktisadi tedbirlerle en yüksek seviyeye çıkarmalıyız.

Mustafa Kemal ATATÜRK

1. RİSK VE RİZİKO

1.1.Riskin Tanımı ve Kapsamı

Risk, zarara uğrama tehlikesidir. Zarar ise kayıp, tehlike veya hasar olmasına yönelik durumdur. Riskte, üzerimizde olumsuz etkileri olabilecek bir şeyin olma ihtimali sözkonusudur (RAY, 1981).

Belirsizlik, riskin karşıtı olup olayların gerçekleşme olasılığının bilinmediği durumdur (Özçelik, 1994). Belirsizlikte bir olayın oluş ihtimali istatistiksel olarak tahmin edilemez. Belirsizlik etkili planlama önlemleriyle azaltılmaya çalışılır. Belirsizlik örnekleri; yatırım belirsizliği, ekonomik beklenti belirsizliği, ekonomik kriz vb.dir.

Risk; gerçekleşmemiş, gerçekleşme ihtimali olan, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan, gerçekleştiğinde maddi/manevi kayba sebep olan olaylardır.

Riskte fırsat ve tehditler vardır. Fırsat, riskin olumlu yanları ve sağlayabileceği olası kazançlardır. Tehdit ise riskin olumsuz yanları ve neden olabileceği olası kayıplardır.

Riskin taşınması gereken özellikler şunlardır:

- a) Risk, tarafların iradeleri dışında oluşmalıdır.
- b) Risk, tazmin edilebilmesi için yasalara uygun olmalıdır.
- c) Riskin ne zaman gerçekleşeceği belirsizdir.
- d) Riskte, olayın gelecekte olma olasılığı vardır.

Riskin Sebepleri;

- a) Methodsuzluk ve plansızlık
- b) Aşırı motivasyon
- c) İhmal ve gerekli araçların olmayışı
- d) Zaman baskısı
- e) Yönetici baskısı
- f) Küçük riskler karşılığında büyük kar beklentisi
- g) Çevresel etkiler olabilir.

Riskin ölçülmesinde; gerçekleşme olasılığı ve gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçların etkileri dikkate alınır.

Risk, karşılanma ya da üstesinden gelmek yönüyle ikiye ayrılır:

- a) Olağan riskler
- b) Olağanüstü riskler

Olağan riskler; günlük hayatta sık karşılaşılabilen ve ferdi olarak üstesinden gelinebilecek risklerdir. Örneğin; evin bir camının kırılması, elektrikli bir ev aletinin hasar görmesi gibi.

Olağanüstü riskler, nadiren ortaya çıkan, ortaya çıktığında ise maddi ve manevi büyük kayba neden olan risklerdir. Örneğin; meyve bahçesine dolu yağarak meyvelere zarar vermesi.

Sigorta sözleşmeleri olağanüstü riskler dikkate alınarak düzenlenir.

1.2.Rizikonun Tanımı ve Kapsamı

Riziko, ortaya çıkabilecek zararın olası sebebi yani tehlikedir. Rizikoda, kişinin para ile ölçülebilir çıkarlarını tehdit eden tehlikeler söz konusudur. Rizikonun gerçekleşme olasılığının düşük ya da yüksek olması, sigorta prim oranlarının belirlenmesinde önemlidir. Riziko arttıkça sigorta prim oranları da yükselir.

Rizikolar, belirli tehlikelerden zarar çıkmasının arkasında yatan koşullardır. Rizikolar %0 ile %100 arasında bir oranda gerçekleşir. %0 riskli sigorta yaptıracak, %100 riski de sigortacı teminat altına almak istemez. Riskin bu iki değer arasında oluşturularak primlendirilmesi istenir.

Teminat altına alınacak rizikoların değerlendirilmesi yönünden önem taşıyan iki riziko kavramı bulunmaktadır:

a) Fiziksel rizikolar

Malların zarar ortaya çıkma halini ya da şansını etkileyen fiziksel özelliklerdir.

Tehlikenin gerçekleşme olasılığı üzerinde etkili olan noktaları ifade eder. Örneğin; bir tarım işletmesinde samanlığın yeri ve biçimi.

b) Moral rizikolar

Sigortalının davranış ve alışkanlıklarıyla ilgilidir. Sigortalının iyi niyetine, karakterine, dürüstlüğüne bağlıdır. Kişi zararın ortaya çıkmasından kar sağlıyorsa, ahlaki riziko vardır. Bu durumda risk artar. Sigortalının kendisini, sigortalı değilmiş gibi tehlikelerden sakınması gerekir. Sigortalının işlerinde ve sigortacı ile ilişkilerinde dikkatli, dürüst ve titiz olması esastır. Sigorta şirketleri, hasarlarını istatistiksel olasılıklarını, belirli bir güvenilirlikte tahmin ederek, belirli bir prim karşılığında sigorta edebilirler.

1.3.Risklerin Sınıflandırılması

Riskler genel olarak sonucuna, kazanç ve kayıplara ve etkisine göre şöyle sınıflandırılır (Korkmaz, 2017).

a) Saf riskler ve spekülasyon riskleri

Saf riskte, kazançtan söz edilemez, sadece kayıp ihtimali sözkonusudur. Örneğin; traktör sahibinin kaza yapma riski vardır. Kaza yapmaması durumunda ise kazancı olmayacak, durumu değişmeyecektir.

Spekülatif riskte ise hem kazanç hem de kayıp sözkonusudur. Örneğin süt işleme tesisini (mandıra veya fabrika) genişletmek, kapasitesini artırmak hem kazanç hem de kayba yol açabilir. Sıfır getiride olabilir. Bazı istisnalar dışında sigorta şirketleri, spekülatif riskleri sigortalamazlar.

Saf riskler, spekülatif risklerden daha çok tekrarlanmak özelliğine sahiptir. Saf riskle karşılaşan birisi daha başarılı tahminler yapabilir.

Saf riskten toplum bir fayda sağlayamaz. Spekülatif risk içeren bir durum kişiye zarar verse bile topluma faydalı olabilir. Örneğin; teknolojik gelişmeler bazı firmaların piyasadan çekilmelerine sebep olurken daha ucuza mal temini olanağı yaratabilir. Spekülatif risk durumlarında kişiler riski varsayarak hareket ederler. Saf riskin sözkonusu olduğu durumlarda ise bireyler kendilerini riskten koruyucu önlemler alırlar. Genelde spekülatif ve saf riskler aynı anda olabilirler. Örneğin bir bina satın alan kişi, kazaların yol açabileceği saf riskler ve ekonomik koşullardan dolayı binanın değer kaybına yol açan spekülatif risklerle karşı karşıya kalabilir.

Saf riskler, sigorta şirketleri tarafından sigortalanır.

b) Durağan (statik) ve dinamik riskler

Durağan riskler, doğanın rutin olmayan faaliyetleri ve kişilerin dürüst olmayan davranışlar nedeniyle oluşan risklerdir. Bu riskler ekonomide herhangi bir değişiklik olmasa da gerçekleşebilir. Örneğin; hava şartları, deprem. Bunlar tam olarak kontrol edilemese de, tanımlanmalı ve etkisini azaltıcı önlemler alınmalıdır.

Dinamik riskler ise, değişen ekonomik koşullar nedeniyle karşı karşıya kalınan risklerdir. Bu tür riskler kısmen kontrol edilebilir. Dinamik riskler tüm sektörü etkiler. Büyük firmalar bu tür riskleri sistematik yöntemlerle analiz edip, önlem aldıklarından kayıpları küçük firmalara göre daha az olabilir. Firmalar pazar paylarını koruyup, artırmak istediklerinde rekabeti benimser, fiyat ve kalite ile rekabet üstünlüğü sağlamaya çalışırlar.

Bir firmanın riskler karşı aldığı tutum, sektördeki diğer firmaların davranışını da etkiler. Firmalar, piyasa riskini azaltmak için birkaç sektörde birden faaliyet gösterme eğilimindedirler.

c) Temel ve özel riskler

Temel riskler, ekonomiyi, toplumun tamamını etkileyen savaş, afet gibi risklerdir. Bu riskler, ekonomik, sosyal ve politik değişikliklerden kaynaklanırlar.

Özel riskler, kişileri etkileyen, kişisel olaylardan dolayı ortaya çıkan hırsızlık gibi risklerdir.

d) Paylaşılabilen riskler

Bazı riskler çeşitli anlaşmalarla paylaşılarak azaltılabilir. Örneğin, bir ürünün üretim ve satışını yapan firmalar, aralarında anlaşarak belli bir fiyattan aşağı inilmemesini sağlayabilirler.

Tarımsal faaliyetler esnasında karşılaşılan riskler “mülkiyete” ve “kişiye” ait olmak üzere ikiye ayrılabilir (Ray, 1981). Mülkiyete bağlı riskler; doğal, sosyal ve ekonomiktir. Kişiye ait riskler ise kişinin üretim yapma kapasitesini etkileyen sağlık durumu gibi hallerdir.

1.4.İşletmenin Risk Kaynakları

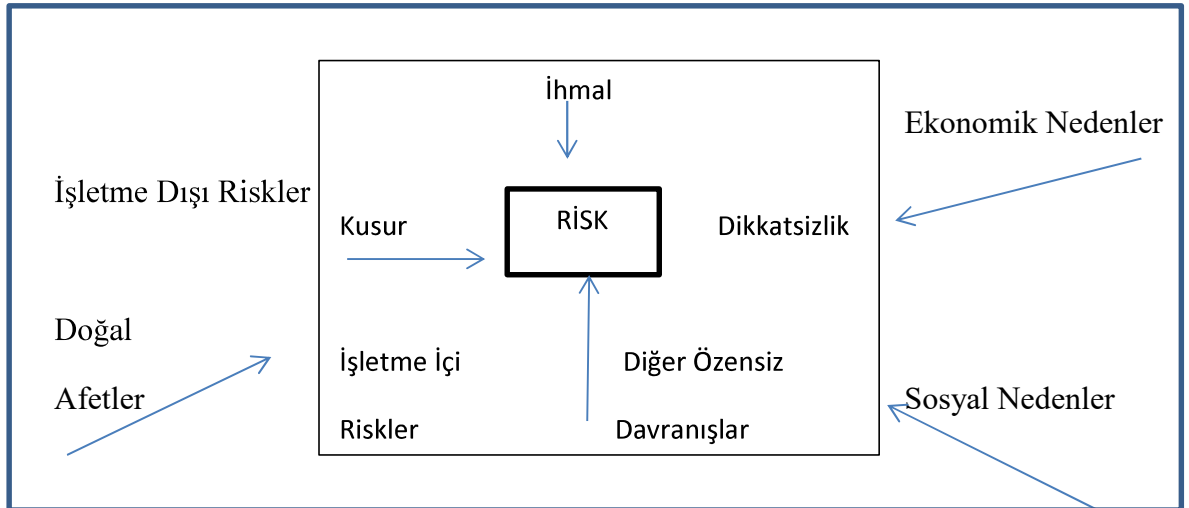
İşletmeler, işletme içinden ve işletme dışından kaynaklanan risklerin etkisindedirler (Engürülü, 2012).

a) İşletme içi riskler

İhmal, hata, deneyimsizlik, dikkatsizlik ve insanın diğer olumsuz özelliklerinden kaynaklanır.

b) İşletme dışı riskler

İklim, hastalık, zararlı, piyasa koşulları, siyasal olaylar, savaşlar, politikalar, yangın, sel, deprem gibi doğal afetler temellidir.

Şekil 1.: İşletmenin Risk Kaynakları (Engürülü, 2012)

Riskler hem gerçek şahıslar hem de tüzel kişilikler (dernek, şirket, vakıf, kurumlar gibi) için sözkonusudur.

2. RİSK YÖNETİMİ

2.1.Risk Yönetimi Kavramı

Risk yönetiminde eğer olursa ne olur? “veya olursa ?” soruları sorularak cevap aranır. Risk yönetimi, belirsiz olayların tesirlerini en aza indirmek amacıyla gerekli faaliyet ve kaynakların planlanması, örgütlenmesi, kontrol edilmesidir.

Risk yönetimi, işletmenin amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasında etkisi olabilecek mekanizmaların tamamının, tüm seviyelerde ve tüm fonksiyonlarda uygulanarak, işletmenin karar mekanizmalarını güçlendiren bir yönetim aracıdır.

Risk yönetimi süreci dört aşamadan oluşur:

- a) Risklerin tespit edilmesi, tanımlanması
- b) Risklerin değerlendirilmesi ve hesaplanması
- c) Risklere cevap verilmesi
- d) Alternatif risk düzeltme araçları arasından seçim yapılması
- e) Seçilen alternatiflerin uygulanması
- f) Risklerin gözden geçirilmesi, kontrolü ve raporlanması

Risklerin tespit edilmesinde; işletmenin amaçlarını gerçekleştirmesini engelleyen veya güçleştiren riskler belirlenir, gruplandırılır ve güncellenir.

Risklerin değerlendirilmesinde, belirlenen risklerden hangilerine cevap verileceği ve en uygun cevabın seçimi yapılır. Riskler, risk puanlarına göre yüksekte düşüğe doğru sıralanarak, önceliklendirilir.

Risklere cevap vermek aşamasında, tespit edilen risklere verilecek cevap belirlenerek, tehditlerin azaltılması, ortaya çıkacak fırsatların değerlendirilmesi yapılır.

Risk yönetiminin faydaları:

- a) İşletmelerin performanslarının artırılması ve hedeflere ulaşmada etkili olmalarına katkı sağlamak.
- b) Karar alma mekanizmalarını güçlendirmek
- c) Sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak.
- d) Kaynak tahsisinde etkinliği artırmak.
- e) Kayıpları azaltıp, maliyetleri düşürmek.
- f) Faaliyetlerin mevzuat ve düzenlemelere uygun yürütülmesini sağlamak.
- g) Kamuoyunda, işletmenin imajına olumlu katkıda bulunmalı.

Risk yönetiminde yönetici pozisyonunda bulunanlar şunları yapar:

- a) Risk yönetiminin liderliğini üstlenir.
- b) Risk yönetiminin gerektirdiği mekanizmaları oluşturur.
- c) Geleceğe dönük risk stratejisi ve eylemleri belirler.
- d) İzlemeyi ve risk yönetiminin etkinliğini teşvik eder.
- e) Tutarlı bir risk yönetiminin gerçekleştirilmesini sağlar.

Risk yönetiminde, sigorta edilebilir riskler tanımlanır, ölçülür, değerlendirilir ve kontrol edilir.

Risk ile karşı karşıya bulunan kişiler ve kurumlar:

- Koşullar,
- Risklerin özellikleri,
- Kendi özellikleri çerçevesinde riski yönetirler.

Risk yönetiminin amacı; işletmenin kararlılık içerisinde faaliyetine devamı için gerekli düzenlemeleri sağlamak ve organizasyondaki mal ve kişilerin korunması ile işletmenin kazanma gücünü muhafaza etmektir.

2.2.Şahısların Risk Davranışına Göre Sınıflandırılması

Şahıslar, risk davranışları yönünden üçe ayrılır.

a) Riski sevmeyenler, riskten kaçınanlar

Bu gruba dahil olanlar daha az riskli yatırımları ve gelir kaynaklarını tercih ederler. Bu tip karar verici, içinde bulunduğu olumsuz finansal koşullar nedeniyle risk içermeyen, kesin olarak kazanacağı durumu, beklenen kazancı diğer alternatiflere göre az olsa da tercih etme eğilimindedir.

b) Riski tercih edenler

Maceracı bir anlayışa sahip olup, daha riskli işleri tercih ederler. Yüksek gelir ihtimali olan seçeneklere öncelik verirler. Kazanılan parasal değer arttıkça, artan her bir para birimine bir öncekinden daha fazla bir subjektif değer verirler.

c) Risk nötr kişiler (riske karşı kayıtsız bireyler)

Riski sevmeyenler ve sevenler arasında yer alırlar. Alternatif gelir oranlarının ihtimallerine bakmaksızın, beklenen en yüksek geliri veren alternatifi tercih ederler. Bu durum daha fazla miktarda getiri elde etmeyi önler. Kabul edilebilir risk oranında talepte bulunurlar.

Bireylerin riske karşı davranışlarını geometrik olarak belirlemek için kişisel fayda fonksiyonunu (Korkmaz, 2017)

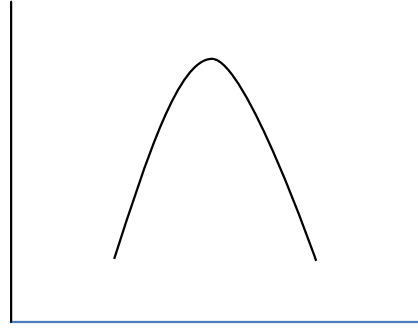
$U=f(M)$ şeklinde yazalım.

Fonksiyonda;

U= Fayda

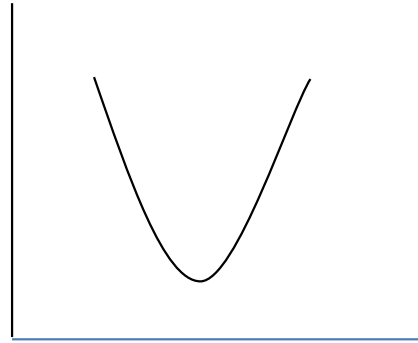
M= Parasal Değer olsun.

Riski sevmeyen riskten kaçanların kişisel fayda fonksiyonu grafiği belirlendiğinde eğri konkav (iç bükey) dir.

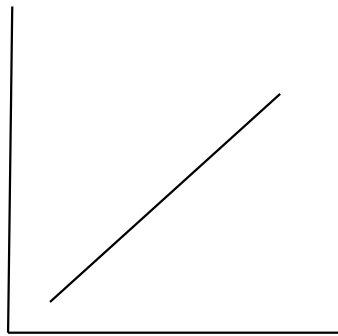
Şekil 2. Riskten Kaçanların Fayda Fonksiyonu Eğrisi

Riski terci edenlerin fayda fonksiyonu grafiği konveks (dış bükey) bir eğri şeklindedir

Şekil 3. Riski Tercih Edenlerin Fayda Fonksiyonu Eğrisi

Riske karşı kayıtsız (nötr) bireylerin fayda fonksiyonu grafiği ise doğrusaldır. Kazanılan parasal değer arttığında, doğrunun eğimi değişmez.

Şekil 4. Risk Nötr Bireylerin Fayda Fonksiyonu Eğrisi

2.3.Risk Yönetme Yöntemleri

Risk yönetimiyle ilgili dört temel prensip vardır (Emhan, 2009):

- a) Gereksiz risk kabul etmemek.
- b) Risk kararlarını uygun seviyede almak.
- c) Faydalar, maliyetlerden fazla olduğu zaman risk kabul edilmelidir.

d) Risk yönetimi, organizasyonun anlayış, görüş ve planlama faaliyetlerinin bir parçası haline getirilmelidir.

Risk yönetiminin temeli, karşı karşıya bulunulan riskleri tanımaktır.

Riski yönetmede kullanılabilecek yöntemler şunlar olabilir (Emhan,2009):

a) Kaçınma

Genel olarak kişisel mal ve sorumluluk risklerinden kaçınılamaz. Bu risklerin bazı özel riziko ortaya çıkarma etkilerinden kaçınılabılır. Bazı durumlarda da kaçınmak mümkün ancak uygun olmayabilir. İşletmeler, zarar doğurucu bir faaliyete son vererek riskten kaçınabilirler. Örneğin bir tarım işletmesi bulunduğu yörede karşılaşılan hayvan hastalıklarından dolayı ciddi hayvan kayıpları ile karşılaşılıyor ise bu hayvancılık faaliyetine yer vermez. Riskten kaçınan, riski artıran faaliyetlerle uğraşmayarak ya da riskli işlemleri terk ederek sağlanabilir. Örneğin, sermayeyi tehlikeye atmamak için mülk almak yerine mülk kiralamanın tercih edilmesi.

b) Riske Katlanmak

Sigorta satın alarak veya diğer risk transfer mekanizmalarını kullanmayarak, karşı, karşıya kalınan riskleri muhafaza etmek, kendine tutmak ve sonuçlarına katlanmak seçeneğidir.

Plansız katlanmada, karşı karşıya bulunulan risklerden habersiz olmak sözkonusudur. Bazı risklere ise yeterince önemli görülmemelerinden dolayı katlanılır. Olası zararların parasal karşılığı önemsiz ise bu risklerin aktarılmasına gerek duyulmaz.

Planlı katlanmada ise, riskin iyi bir şekilde analizinin yapılması ve diğer risk yönetim yöntemlerinin dikkate alınmasına rağmen katlanma sözkonusudur.

Riske katlanmanın faydaları;

*Riski aktarmak masraflarından kurtulmak,

* Zarar kontrolünü teşvik etmek olabilir.

c) Riskin Aktarılması

Riskin aktarılması, riskin bir başkasına transferidir.

Risk çeşitli şekillerde aktarılabilir:

• Sınırlı Sorumlu Şirket Kurmak

Anonim şirket kurmak, ortak açısından sermaye payı ile sınırlı sorumlu olmayı gerektirdiğinden, şirketin ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarını ortak açısından sınırlar.

Şahıs şirketlerinde (Kollektif, Komandit Şirketler) ise ortaklar tüm mal varlıkları ile sorumluluk taşırlar.

• Sözleşmeli Yöntemler

3.SİGORTA

3.1.Sigortanın Tanımı ve Kapsamı

Sigorta, belirli bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatinin uğrayacağı hasarı ve zararı tazmin etmek üzere yapılan anlaşma (sigorta sözleşmesi) çerçevesinde, riskin sigorta şirketlerine transfer edilmesidir.

Sigorta, riski transfer etmenin en uygun yöntemlerinden biridir. Sigortada havuz tekniği ile kayıplar, geniş bir grup içinde dağılır. Sigortanın temel özellikleri;

- a) Kayıpların bir havuz içinde dağılması,
- b) Kaybın beklenmedik şekilde ve aniden gerçekleşmesi,
- c) Risk transferi,
- d) Kaybın tazmin edilmesi,
- e) Sigortalanan risklerin tanımlanması,
- f) Primlerin ödenmesidir.

Sigortalanan riskin özellikleri ise;

- a) Homojen ve büyük sayıda gösteren biçim olması,
- b) Hasarın tanımlanabilir ve ölçülebilir olması,
- c) Hasarın katastrofik felaket (doğal afet gibi) etkisi yaratan olmaması,
- d) Kaybın olma şansının hesaplanabilir olması,
- e) Primin, sigorta yaptırmanın karşılayabileceği düzeyde olması,
- f) Risklerin yasalara ve ahlaka aykırı olmamasıdır (Uralcan, 2009).

Sigortada; riski veren, riski alana PRİM, riski alan, riski verene POLİÇE verir.

Sigortanın esas fonksiyonu;

- a) Dayanışma,
- b) Sosyal ve ekonomik işbirliği,
- c) Kaynakların korunması ve kullanımınıdır.

Tarım sigortacılık sistemlerinin alt yapısında; kapsanan risk ve tehlikeler, kamu ve özel teşebbüsün rolleri, bireysel ve alan bazında yaklaşımlar, gönüllü veya zorunlu sigorta programları, üst yapısında; sigortanın kapsadığı çiftçiler, kapsanan ürünler, sigorta bedeli/hasar tespiti, primlerin belirlenmesi, kayıp ayarlama örgütlenme yapısı, programın finansmanı, çiftçilerle iletişim, reasürans düzenlemeleri, sürdürülebilirliğinde; veri yeterliliği, personel yeterliliği, izleme/değerlendirme yer almaktadır (Jain, 2004).

Sigortayla ilgili bazı terimlerin anlamları:

Reasürans: Bir sigorta şirketinin üzerine almış olduğu riski tekrar sigortalatarak kendilerini güvenceye almasıdır.

Koasürans: Bir rizikonun birden fazla şirket tarafından ortaklaşa olarak teminata alınması yani büyük risklerin paylaşılması amacıyla yapılan bir işlemdir.

Zeyilname: Poliçeler üzerinde herhangi bir değişiklik, ilave, iptal gibi durumların çıkması halinde düzenlenen belgedir. Örneğin, traktörün trafik sigortası poliçesi Kasım ayında düzenlenmiş ve izleyen Ocak ayında trafik sigortasında değişiklik olursa, zeyilname ile durum, yeni düzenlemeye uydurulur.

Sigorta Bedeli: Sigortalananın, sigorta poliçesinde yazılı olan, tazminata esas oluşturan azami bedeldir. Sigortalının uğrayabileceği en büyük mali kayıptır.

Sigorta Değeri: Teminat altına alınmış olan değer piyasa rayicidir. Sigortayı yapan tarafın riskin gerçekleşmesi durumunda sigorta yaptırana ödeneceğine ilişkin

güvence verdiği miktardır. Sigorta bedeli, sigorta değerine eşit olmalıdır. Bu durumda hasar halinde sigortalı hasarın tamamını alabilir.

3.2.Sigortacılık Genel İlkeleri

Sigortacılık genel ilkeleri şunlardır (Çetin, 2007; Anonim, Acente; Bayar, 2008);

a) Mutlak iyi niyet ilkesi

Sigorta yaptıran ve sigorta yapanların doğru beyanda bulunmaları, ne koşullarda riskin alındığının gerçekçi şekilde ortaya konulması esastır. Taraflar hileli biçimde hareket etmemelidir. Sigorta sözleşmelerinde aranılan iyi niyetten çok azami iyi niyettir. Sigorta sözleşmeleri azami iyi niyet üzerine tesis edilir. Sigortacı ve sigorta yaptıran her şeyi söylemek ve bildirmek durumundadır.

b) Sigortalanabilir çıkar ilkesi

Sigorta yaptıranın söz konusu nesnenin sahibi olması şart değildir. O nesnenin üzerinde çıkarının bulunması kafidir.

Bir binayı sahibi olan kişi mal sahibi sıfatı ile sigorta ettirebilirken, bu bina bankaya teminat olarak gösterilerek yani ipotek yapılarak kredi temin ediliyorsa, bankada binanın sahibi olmamasına rağmen ipotekten dolayı ortaya çıkan çıkarı nedeniyle binayı sigorta ettirebilir.

c) Tazminat ilkesi

Sigortalının, hasar durumunda zararı tazmin edilir. Bu tazmin şekli hasarın karşılığını nakdi olarak ödeme şeklinde olabileceği gibi sigorta yaptıran ve yapanın anlaşmasıyla onarım ya da yerine yenisini vermek biçiminde de olabilir. Sigortalıyı mümkün olduğu kadar hasardan önceki mali seviyesine getirmek sigorta sözleşmesinin konusudur. Bu ödeme, tamir ve yenileme, yerine koyma şeklinde olabilir.

d) Yakın sebep ilkesi

Sigortalı bir nesnede ortaya çıkan hasarın tazmin edilebilmesi için bu hasar, teminat kapsamındaki bir nedene en yakın sebepten oluşmalıdır. Örneğin bir çiftliğin hangarında duran bir tarım aletini çalmak amacıyla hırsız kapıyı kırmış ancak söz konusu aleti çalamamış ise kırılan kapının hasarı sigortalayanca tazmin edilir.

e) Rücu ilkesi

Sigortalıya ödenen tazminatın, kusur oranına göre hasara sebebiyet veren kişilerden talep edilmesi, geri istenmesidir. Örneğin, sigortalı traktöre çarparak zarar veren sigortalı bir otomobil olsun. Traktörün sigortasını yapan sigorta şirketi sigortalısına traktördeki hasarını öder, ancak bu ödemeyi otomobilin sigortalı olduğu şirketten talep eder.

f) Hasara Katılım (Çifte Sigorta)

Sigorta konusu, birden fazla sigortacıya sigorta ettirilmişse, zarar bu sigortacılar tarafından belli esaslar çerçevesinde karşılanacaktır. Hasara katılımında genel kural, sigortalının, tazminatı sigortacıların herhangi birinden talep etmesi, diğer sigortacılara rücu etmesi yönündedir.

g) Hakların Devri İlkesi

Sigortacı, tazminat bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine gelir. Sigortalının söz konusu hasardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dava hakkı varsa, bu tazmin ettiği bedel nispetinde sigortacıya geçer.

h) Yasal Bir Rizikonun Varlığı

Sigortayı teşkil eden olay, hukuki ve ahlaki olmalıdır.

Sigorta sisteminin ekonomik ve sosyal işlevleri şunlardır (Sigorta Acenteleri Teknik Personel Eğitim Programı Ders Notları, www.sigorta.org.tr):

- a) Fertlere ve kurumlara ekonomik ve sosyal hayatta öngörülebilirlik ve emniyet sağlar.
- b) Kredi teminine yardım eder.
- c) Tasarrufu geliştirir ve sermaye oluşumuna katkı sağlar.
- d) Toplumda güven ve huzur tesis eder, dayanışmayı sağlar.
- e) Uluslararası ilişkileri geliştirir.
- f) Finansal istikrarı artırır.
- g) Girişimleri ve ticareti destekler, iş sürekliliği sağlar.
- h) Sosyal güvenlik programlarının üzerindeki baskıyı hafifletir.
- i) Risklerin daha etkin yönetilmesini sağlar.
- j) Finansal sistemin etkinliğini artırır.

4.TARIMDA RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

4.1.Tarım Sigortalarının Özellikleri

Sektörler arasında; doğal, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve kişisel risklerden en fazla tarım sektörü etkilenmektedir. Çünkü tarımsal faaliyetlerde, canlı (bitki ve hayvan) materyallerle, genellikle insanların çok az kontrol edebildiği pek çok faktörün etkisi altında çalışılmaktadır (Özçelik ve ark, 2015). Bu nedenle ülkeler, tarımda korumacılık politikaları uygulayarak, tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin oluşturduğu verim kayıpları ile ekonomik risklerden kaynaklanan gelir kayıplarını çiftçiden, sigorta sistemlerine aktarmaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler, Tarımda Risk Yönetim Programları ile tarımı, riskler karşısında sürekli ve çok yönlü desteklemektedirler.

Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikaları çerçevesinde her yıl birlik bütçesinin %60'ını tarım desteklerine ayırmasının esas sebebi tarımda üretim ve pazar risklerini azaltabilmektir.

İklim değişikliğinin etkisiyle son yıllarda doğal afetlerin sayı ve şiddetlerinde artışlar olmaktadır. Bu kapsamda sel ve kuraklık öne çıkmaktadır. Gelecek yıllarda küresel ısınma ile afetlerin daha hissedilir olması ve büyük hasarlar yaratması beklenmektedir. Ayrıca, insan nüfusunun artışı ve nüfus yapısındaki değişimler, doğal kaynaklar üzerindeki baskılar, tarımın endüstrileşmesi, ekonomik gücün merkezileşmesi, küreselleşme, insanların neden olduğu değişiklikler, yeni biyoteknolojiler, informatikler (bilgi kaynakları) bugün ve gelecekte üzerinde durulması ve tarımdaki olumsuz tesirleri için önlem alınması gerekli olan değişimlerdir (Özçelik, 2015/b)

Tarımda doğal risklerin etkileri, daha riskler felaket haline gelmeden alınacak önlemlerle (teknik, ekonomik, sosyal, politik) azaltılmalıdır. Örneğin teknik önlemler arasında; erken uyarı sistemleri, en az su tüketimi sağlayan damla sulama gibi

sistemlerin kullanımı, üretim deseninde az su tüketen bitkilere yer verilmesi, bodur meyve ağaçları ile bahçe tesisi gibi uygulamalara rastlanmaktadır.

Tarım sigortası ile doğa olaylarının afet olmaktan çıkartılması hedeflenmektedir.

Tarım sigortalarının özellikleri şunlardır (Çetin, 2007):

- a) Tarım sigortalarının uygulanma organizasyon yapısı ülkeden ülkeye koşullara göre değişebilmektedir. Genel olarak devlet ve özel sigorta şirketleriyle yürütülürken, bazı ülkeler devletçe tarım sigortaları sistemi işletilmektedir.
- b) Ülkelerde çok değişik tarım işletmesi tipi ve nevi bulunmaktadır. Bu nedenle genellikle bir ülkede tarım sigortaları başlangıçta tüm ülkede değil de, belli sayıda illerde (pilot illerde) başlatılır.
- c) Sigortanın kapsamı ülkelerin doğal, ekonomik, politik ve tarımsal durumlarına göre değişiklik gösterebilir.
- d) Prim oranları, riski etkileyen faktörlerin durumuna göre yöreler ve ürünler itibarıyla farklıdır.
- e) Hasar belirleme yöntemleri, genel olarak ülkeler arasında benzer olup küçük farklılıklar bulunabilmektedir.
- f) Sigortacılıkta, risk analizi ve yönetimi en önemli konulardandır.
- g) Sigorta sisteminin organizasyonel yapısında; paydaşların ilişkileri, sistemin yapısı, katılımcıları, finansmanı, çalışma esasları değişebilmektedir.
- h) Tarım sigortaları için öncelikle kapsamlı ve güncel bir mevzuata ihtiyaç bulunmaktadır.

Tarım sigortalarının ekonomiye katkıları şunlardır (Keskinkılıç, 2013):

- a) Bankaların, sigortalı ürüne ve varlıklara daha kolay kredi vermesi.
- b) Piyasaya nakit akışı sağlanması.
- c) Teknolojinin gelişmesine katkısı.
- d) Havuz sisteminin, afet yardımlarından daha etkili ve kurumsallaşmış yapı olması.
- e) Kırsal kalkınmaya katkısı.
- f) Çiftçilerin dayanışma gücünü harekete geçirmesi

Dünya genelinde en yaygın olan tarım sigortaları:

- a) Birden çok riske karşı ürün sigortası
- b) Dolu sigortası
- c) Çiftlik paket sigortası
- d) Hayvan hayat sigortaları
- e) At sigortası ve diğerleridir.

Dünyada tarım sigortaları prim üretiminin yarısından biraz fazlası ABD ve Kanada'yı kapsayan Kuzey Amerika'dadır.

Afet (katastrofik) olarak belirlenen; kuraklık, don, sel gibi riskler geniş alanlarda büyük hasarlara sebep olabildiğinden, primleri yüksek olup genellikle sigorta şirketleri bu riskleri tek başlarına üstlenememektedirler.

Tarımsal riskler başlıca iki gruba ayrılır (Tekin, 2015):

- a) Fiyat Riski

Tarımsal ticaretin liberalleşmesi sonucu ürün fiyatlarında dalgalanmaların olması.

- b) Üretim Riski

Olumsuz hava şartları, zararlı ve hastalıklar gibi nedenlere bağlı olarak üretimde yaşanan düşüşler.

Tarımsal riskleri şu şekilde de iki ana gruba ayırırlar bulunmaktadır (Ray, 1981):

- a) Mülkiyete Yönelik Riskler

- Doğal riskler

Doğal afetler, bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarından ortaya çıkanlar.

- Sosyal Riskler

Hırsızlık, savaş, grev kaynaklı riskler.

- Ekonomik riskler

Tarımsal ürünlerde, fiyat dalgalanmalarından kaynaklananlar.

- b) Kişiyeye Yönelik Riskler

Çiftçi ve yanında çalışanlarla ilgili işsizlik, sakatlık, hastalık, gebelik, ölüm gibi durumlar ile üçüncü şahısların ve varlıkların oluşturduğu risklerdir.

Tarımsal üretimde üreticilerin karşılaşılabileceği riskler şöyle de gruplandırılabilir (Keskin, 2013).

a) Katastrofik Riskler

Gerçekleşmesi son derece zor, gerçekleştiğinde hayati ve mali kaybın çok üst derecede olduğu risk çeşidi. Deprem, nükleer risk, savaş durumu, sel, fırtına, yer kayması, kuraklık.

b) Yönetilmesi Zor Riskler

Dolu, don, fırtına, heyelan, hortum, deprem, sel, su baskını gibi.

c) Kontrol Edilebilir Riskler

Hastalık ve zararlılar gibi.

Tarımda görülen riskleri:

a) Üretim riski

b) Pazarlama riski

c) Finansman riski

d) İnsan kaynaklı risk şeklinde gruplandırılanlar da vardır (Şahin ve Miran, 2007).

Doğal olaylar ve piyasa faaliyetlerinden kaynaklanan risklerin etkileşimi azaltmak için monokültür yerine polikültür tarım, flexible üretim, yatırımları istikrarlı faaliyetler tercih edilebilir.

Tarım işletmeleri işletme dışından; doğal, ekonomik ve sosyal şartların işletme içinden ise; risk ve belirsizlik, iş dengesi; münavebe, yem dengesi, gübre dengesi, öz tüketim gibi faktörlerin etkisinde faaliyetlerini sürdürmekte olup, tarım riski en yüksek faaliyet alanıdır.

5.TARIMSAL RİSKLERİN ÖNEMİ VE YÖNETİMİ

5.1.Tarımsal Risklerin Nedenleri

Tarımsal faaliyet, bitki ve/veya hayvan gibi canlı materyalle uğraşılması, doğa ortamında gerçekleştirilmesi nedeniyle diğer sektör faaliyetlerine göre pek çok aşamasında risklerle doludur.

Tarımda risk taşıyan başlıca konular şunlardır (Karaca ve Ark.; Tanfer ve Ark.; Engürülü, 2012):

- Doğa olayları (iklimsel olaylar).
- Kiraya ve/veya ortağa tutulan arazide bu tasarruf durumunun sürdürülebilirliği.
- Kullanılmış olarak alınan ikinci el alet-makinanın düzenli çalışıp, çalışmaması.
- Hasat zamanı satılan ürünün fiyatında, daha sonra önemli artışların olması.
- Yabancı işçiye ihtiyaç duyulduğunda temin edilip edilememesi.
- Yeni kullanılan tohumdan beklenen verimin altında kalınması.
- Mevcut işçilerin işi bırakması.
- Uygulanan tarım politikalarının değiştirilmesi.
- Yem teminindeki güçlükler.
- Süt ineklerinden beklenen verimin alınamaması.
- Ürün arzının beklenmedik şekilde yüksekliği ve fiyat düşüşleri.
- Bitki hastalık ve zararlıları.
- Hayvan hastalıkları.
- Üretim planının bulunmaması.
- Ürün Fiyatı/Girdi Fiyatı paritesinin girdi fiyatı lehine bozulması.
- Üreticinin yeterince örgütlenmemiş olması.
- Nakit sıkıntısı.
- Girdi fiyatlarındaki beklenmedik artışlar.

- Toplum düzenini bozucu hukuk dışı faaliyetler.
- Çiftçi ve ailesinin yaşayabileceği sağlık sorunları.
- Yanlış yatırım kararları.
- İleriye görmedeki veri yetersizliği.
- İstikrarsızlık.

Tarımda riski yönetirken ilk düşünülmesi gereken koruyucu önlemler olmalıdır. Bunların yetersiz kalması durumunda oluşabilecek zararı karşılamak üzere sigorta devreye girmelidir.

Ciddi şekilde risklerle karşılaşılıp, zarara uğrayan özellikle küçük tarım işletmelerinin sahipleri, işletme koşullarını uzun süre normale dönüştürememektedirler.

Tarımda karşılaşılan riskler sadece o sektörle sınırlı kalan olumsuz bir tablo yaratmamaktadır. Tarımın ekonomideki; nüfus ve istihdam, beslenme, diğer sektörlerin ürünlerine talep yaratmak, tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlamak, ödemeler dengesi ve ulusal gelir yönünden önemi dikkate alındığında, tarımda yaşanan felaketlerin etkisi ülke ekonomisi açısından da olumsuz bir sonuç ve tesir yaratmaktadır.

Risk yönetiminde, riski ölçebilmek için, değişim ölçüleri olan Değişim Genişliği, Ortalama Sapma, Varyans, Standart Sapma, Standart Sapmaya Dayanan Değişim Katsayısı, Beklenen Değer Analizi ve bazı ekonomik modeller kullanılmaktadır (Güneş ve Arıkan, 1988).

Değişim ölçülerinin küçük çıkması, değişimin düşük olduğunu gösteren ve istenen bir sonuçtur.

Bir veri setinin belli bir merkez etrafında (örneğin ortalama etrafında) toplanma yoğunluğu değişim ölçüleriyle belirlenir.

Değişim genişliği serideki en büyük veri ile en küçük veri arasındaki farktır.

Bir veri setinin varyansı, verilerin aritmetik ortalamadan farklarının, karelerinin ortalamasıdır. Değişimi az olan veri setlerinin varyansı küçük olur.

Varyansın karekökü olan standart sapmada veri setinin yayılma düzeyini verir. Daha küçük standart sapma, değişimin küçük olduğunu gösterir.

Farklı birime sahip değişkenlerini karşılaştırılmasında sadece standart sapma veya varyans yeterli olmayıp, bu durumda; standart sapmayı, aritmetik ortalamaya bölüp, sonucu 100 ile çarpılarak hesaplanan Değişkenlik Katsayısı (Standart Sapmaya Dayanan Değişim Katsayısı) kullanılır.

Beklenen Değer kullanılarak riskli alternatiflerin durumu ortaya konur. Her bir alternatifin olasılığı biliniyor ise beklenen değer hesaplanabilir. Her sonucun olasılıklarının toplamı 1'dir. ($\sum P(x)=1$)

X gibi bir şans değişkeninin Beklenen Değeri; değişkene ait gözlem (x) ile gözlemin olasılığı p(x) çarpılarak hesaplanır (Miran, 2002):

n

$$\text{Beklenen Değer (EV)} = \sum x \cdot p(x)$$

$$1 = \sum$$

İki kısım halinde toplamda 40000 TL gelir getirecek, sekiz alternatif tarımsal yatırımın; gelir ve olasılıkları şöyledir:

ALTERNATİFLER	GELİR (Bin TL)	OLASILIK
	20	0,5
1	20	0,5
2	0	0,5
	40	0,5
	10	0,5
3	30	0,5
	0	0,4
4	40	0,6
	0	0,6
5	40	0,4
6	21	0,5
	19	0,5
7	15	0,7
	25	0,3
8	12	0,6
	28	0,4

Yukarıda verilen Beklenen Değer Formülü kullanılarak sekiz tarımsal alternatifin beklenen değerleri aşağıda hesaplamıştır:

$$EV_1 = (20 \times 0,5) + (20 \times 0,5) = 20000 \text{ TL}$$

$$EV_2 = (0 \times 0,5) + (40 \times 0,5) = 20000 \text{ TL}$$

$$EV_3 = (10 \times 0,5) + (30 \times 0,5) = 20000 \text{ TL}$$

$$EV_4 = (0 \times 0,4) + (40 \times 0,6) = 24000 \text{ TL} *$$

$$EV_5 = (0 \times 0,6) + (40 \times 0,4) = 16000 \text{ TL}$$

$$EV_6 = (21 \times 0,5) + (19 \times 0,5) = 20000 \text{ TL}$$

$$EV_7 = (15 \times 0,7) + (25 \times 0,3) = 18000 \text{ TL}$$

$$EV_8 = (12 \times 0,6) + (28 \times 0,4) = 18400 \text{ TL}$$

Bu örnekte olduğu gibi karar verme durumunda olan kişi, kıt olan kaynağını yatırabileceği her bir alternatifin Beklenen Değerini hesaplar ve en büyük parasal değeri veren alternatifi tercih eder. Buna göre örnekte seçilecek alternatif, en yüksek getiriyi (24 000 TL) sağlayan 4. alternatiftir.

6.TARIM SİGORTALARININ SINIFLANDIRILMASI

Sigorta çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Bu kapsamda genel olarak iki grup vardır (Anonim, Acenta):

a) Özel sigortalar

b) Sosyal Sigortalar

Özel sigortalar kendi içinde iki kısımdır:

a) Kişi Sigortaları

b) Mal Sigortaları

Sosyal sigorta, toplumun karşılaştığı bir takım temel risklere karşı güvence sağlanabilmesi amacıyla devlet desteği ile uygulamaya konan sigorta türüdür.

Tarım sigortaları; mal sigortaları kapsamında bulunur. Bunun yanında; yaşam sigortası, hırsızlık sigortası, cam sigortası, fırtına sigortası, mühendislik deprem ve kasırga sigortası, makine montaj ve garanti sigortası, nakliye sigortası gibi sigortalarda bulunmaktadır.

Genel olarak kullanılan hasar tespit yöntemi ve tazminatın hesaplanma şekline göre tarım sigortası programları dört sınıfta toplanabilir (World Bank, 2010):

a) Hasar temelli tarım sigortaları

b) Verim temelli tarım sigortaları

c) Gelir temelli tarım sigortaları

d) İndeks temelli tarım sigortaları

Tarım sigortaları üç grupta ele alınabilir:

6.1.Bitkisel Ürün Sigortaları

- Dolu, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel, su baskınları, nemin neden olduğu miktar kaybı.
- Dolunun yaş meyve, yaş sebze, kesme çiçeklerde neden olduğu kalite kaybı.

- Don riskinin meyvelerde neden olduğu miktar kaybı.
- Dolu, dolu ağırlığı, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını risklerinin dolu ağı ve örtü sistemleri ile bu sistemlerin altında bulunan üründe neden olduğu zararlar.
- Yaban domuzunun tarla ürünlerinde, sebzelerde, fidanlarda ve çilekte neden olduğu miktar kaybı.
- Kiraz ürününde yağmur riski.
- Dolu, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını risklerinin arpa, buğday, çavdar, tritikale ve yulaf ürünleri ile bu ürünlerin sertifikalı tohumluklarının sap kısmında neden olduğu miktar kaybı.

Bitkisel ürünlerde sigorta prim desteği %50, ilçe bazlı kuraklık verim sigortasında ise %60'dır.

6.2. Hayvansal Ürünler Sigortaları

a) Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası

Hayvancılık bilgi Sistemine (HAYBİS) kayıtlı olan süt ve erkek besi sığır ları ile mandalar, yapılacak risk değerlemesi sonucunda, sigortaya kabul edilmektedir.

Sigortanın kapsamında şunlar yer almaktadır:

- Sığır vebası, tümerküloz, bruselloz, şap ve şaap bağlı sekonder enfeksiyonlar, BSE hastalıkları, anthrax ve kuduz hariç ihbarı zorunlu tüm bulaşıcı hastalıklar hariç, her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale,
- Her türlü kaza, vahşi hayvan saldırısı, böcek ve yılan sokması,
- Zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler,
- Her türlü doğal afetler ve güneş çarpması,
- Yangın ve infilak sebepleriyle meydana gelen ölümler, zorunlu kesimler yavru atma ve yavru ölümü sonucu sigortalının doğrudan uğradığı maddi zararlar.

İsteğe bağlı olarak, sigorta yaptıranın ek prim ödemesi koşuluyla; hastalıklardan arilik belgesine sahip ve bio güvenlik önlemlerini almış işletmelerde, işletmede yer alan sigortalanabilir nitelikteki tüm hayvanların sigortalanması şartıyla; şap hastalığı nedeniyle meydana gelen ölümler, zorunlu kesimler yavru atma ve yavru ölümü sonucu sigortalının doğrudan uğrayacağı maddi zararlar.

Poliçede belirtilen sigortalı yerde; kırma, delme, yıkma, devirme ve zorlamayla girilerek, araç gereç veya bedeni çeviklik sayesinde tırmanma veya aşma suretiyle girilerek, kaybolan, çalınan veya haksız yere elde edilen asıl anahtarlarla veya anahtar uydurarak veya başka aletler veya şifre yardımıyla kilit açmak suretiyle girilerek, sigortalı yerlere gizlice girip saklanarak veya kapanarak, öldürme, yaralama, zor ve şiddet kullanmak veya tehditli yapılan hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs nedeniyle sigortalı hayvanlarda doğrudan meydana gelen zararlar ile sigortalı hayvanların poliçede belirtilen adresteki tesis ile sigortalı tarafından bildirilen ve TARSİM tarafından kabul edilen mera veya meralar arasındaki nakliye esnasında veya buralardayken yapılan hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs nedeniyle sigortalı hayvanlarda doğrudan meydana gelen zararlar (işletmedeki tüm sigortalanabilir hayvanların sigortalanması koşuluyla) teminat kapsamına alınabilmektedir.

Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası yaptırmak isteyen kişi HAYBİS'e kayıtlı hayvanlarını sigortalatmak için TARSİM'e üye sigorta şirketine veya acentesine başvurup, önbilgi formunun sisteme kaydını yaptırır ve risk inceleme organizasyonu başlar. Bunun sonucuna göre acente poliçeyi oluşturur.

Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortasında poliçede yazılı primin %50'sini Devlet karşılar. Sigortalı tarafından ödenecek primin %25'i peşin, kalanı en fazla 5 taksite tahsis edilir.

b) Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası

Hayvancılık Bilgi Sistemine (HAPBİS) kayıtlı olan koyun, keçi, koç ve tekeler için uygulanır.

Bu sigortanın kapsamında şunlar bulunur:

- Bazıları hariç her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale sonucu ölüm.
- Her türlü kaza, vahşi hayvan saldırısı, yılan ve böcek sokması.
- Zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler.
- Her türlü doğal afetler ve güneş çarpması.
- Yangın veya infilak nedeniyle meydana gelen ölümler ve zorunlu kesimler sonucu sigortalının doğrudan uğradığı maddi zararlar.

İsteğe bağlı ve ek prim ödemek koşuluyla şap hastalığına bağlı çeşitli maddi zararlar ile hırsızlık ve buna bağlı nedenlerle sigortalı hayvanlarda oluşan zararlar teminat kapsamına alınabilmektedir. Primlerin %50'sini devlet öderken, %25'i peşin, %25'i 5 taksitte ödenir.

c) Su Ürünleri Hayat Sigortası

Denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünleri, Su Ürünleri Kayıt Sistemine (SKS) kayıtlı, deniz ve iç su tesislerinde yetiştirilen su ürünleri ile kafes ve ağları sigortaya kabul edilir.

Sigortanın kapsamı su ürünleri için şöyledir:

- Bazı istisnalar hariç her türlü hastalık,
- Yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler,
- Her türlü doğal afet,
- Kazalar,
- Predatörler,
- Alg patlaması nedeniyle su ürünleri stokunda meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar.

Kafes ve ağlar için sigorta kapsamı:

- Her türlü doğal afet,

- Kazalar,
- Predatörler nedeniyle oluşacak maddi zararlardır.

Su ürünlerinde poliçede yazılan primin %50'sini devlet karşılar, %25'i peşin alınır, %25'i 5 taksitte tahsil edilir.

d) Kumes Hayvanları Hayat Sigortası

Hayvancılık Bilgi Sistemine (HAYBİS) kayıtlı, bio güvenlik ve hijyen önlemleri alınmış kapalı tesislerde yetiştirilen kumes hayvanları ile açık ve yarı açık sistemde yetiştirilen kumes hayvanları için sigorta kapsamı şöyledir:

- 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre ihbarı zorunlu hastalıklar hariç, her türlü kanatlı hayvan hastalıkları,
- Her türlü kaza ve zehirlenmeler,
- Her türlü doğal afetler,
- Yangın veya infilak sebebiyle meydana gelen ölüm, itlaf ve zorunlu kesimler için uğranılan zararlar.
- Sigorta priminin %50'si devletçe karşılanırken, %25'i peşin alınır, %25'i en fazla 5 taksitte ödettirilir.

e) Arıcılık sigortası

Arıcılık kayıt sistemine kayıtlı arıcıların içinde arı olan kovanların fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, taşıt çarpması, sel ve su baskını, vahşi hayvan saldırısı, nakliye esnasında uğradığı zararlarını karşılar. TARSİM arıcılık sigortasını 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren bal üreticileri için uygulamaya başlamıştır.

7. SİGORTA POLİÇESİ

7.1.Sigorta Poliçesi Kavramı ve Poliçede Bulunması Gerekenler

Sigorta poliçesi, sigortalı ile sigortacının hak ve yükümlülüklerini belirten sözleşmedir.

Sigorta poliçesinde bulunması gerekenler şunlardır:

- Sigortacı ile sigortalının (varsa çıkar sahibinin) isim ve adresleri, iletişim bilgileri, sigorta ettirenin T.C. Kimlik numarası.
- Sigortanın konusu.
- Sigortalı ürünün bulunduğu arazinin adresi ve civarındaki araziler, yüksekliği.
- Sigortalı ürünün türü, çeşidi, kullanım amacı, ekim/dikim tarihi. Hasat tarihi, alanı, verim, toplam ürün miktarı, ürünün birim fiyatı.
- Sigorta bedeli, prim fiyatı (%), toplam prim tutarı.
- Teminat kapsamı.
- Prim indirimleri, sürprimleri, prim ödeme takvimi.
- Güvencenin başlangıç ve bitiş tarihleri.
- Teminatlar itibariyle, hasar oranlarına göre ödenecek tazminat tutarları.
- Poliçenin düzenlenme tarihi.
- Teminat kapsamı dışında kalan haller.
- Sözleşme koşulları.
- Tazminatın hesabı.
- Muafiyet ve müşterek sigorta.
- Hasar meydana geldiğinde sigortalının yükümlülükleri.

Bu bilgileri taşıyan sigorta poliçesi, sigortacı tarafından imzalanır, kaşelenir ve sigorta yaptıran kişiye genel şartlar ile varsa özel şartlarla birlikte verilir.

Genel şartlar olarak şunlar belirtilir:

- Poliçe ile güvence altına alınan durumlar.
- Güvence altına alınmayan durumlar
- İsteğe bağlı olarak kapsama alınacak durumlar.
- Sigortacı ve sigortalının sorumlulukları, hakları.
- Hasar durumunda izlenecek, süreç.

Genel şartlar her sigorta dalı için ayrı ayrı düzenlenir. Hazine Müsteşarlığı tarafından onaylanır ve sigorta poliçesi ekinde sigortalıya verilir.

Özel koşullarda; genel koşullarda yapılacak daraltma veya genişletmeler belirlenerek, poliçe ekinde sigortalıya verilir.

Özel koşulların yazılı olduğu belgeye KLOZ denir. Özel koşullarda güvence genişletiliyor ise sigortacıya ek prim (SÜRPRİM) ödenir. Klozda yapılacak daraltma ya da genişletmeler mevzuata uygun olmalıdır.

7.2. Aşkın Sigorta Ve Eksik Sigorta

Poliçelerde görülebilen ve daha az prim ödemek ya da daha fazla tazminat alabilmek için iki durum sözkonusu olabilmektedir. (Çetin, 2007) (Tanrıvermiş,1994). Bunlar; aşkın sigorta (normal değerinin üzerinde sigorta) ile eksik sigortadır (normal değerinin altında sigorta).

a) Aşkın Sigorta

Sigorta yaptırılan varlığın sigorta bedeli, varlığın gerçek değerinden yüksek ise aşkın sigorta durumu sözkonusudur. Aşkın sigorta, sözleşme yapıldığı anda, sözleşmenin devamında ya da hasarın gerçekleşmesi döneminde ortaya çıkabilir. Aşkın sigortanın en önemli nedeni, hasar olduğunda daha fazla tazminat alabilmek düşüncesi ile sigortalanan varlığa ait beyanların olduğundan yüksek gösterilmesidir.

Sigorta bedelinin tespitinde, kayda dayalı güvenilir verilerin bulunması halinde aşkın sigorta girişimlerinin önüne geçilebilir. Bir varlığın sigorta tazminatı, mevzuata göre ürünün hasar günündeki gerçek değerini aşamayacağından, aşkın sigortaya yol açan sigorta yaptıran kişiler, beklentilerine ulaşamayacakları gibi gereksiz yere fazla prim ödeyeceklerdir.

b) Eksik Sigorta

Sigortalanacak varlığın sigorta bedelinin normal değerinin altında gösterilmesi durumudur. Burada temel sebep sigorta yaptıranın yanlış beyanının esas alınması ve kayda dayalı veri yetersizliğidir. Sigorta yaptıran kişinin eksik sigortadaki amacı daha düşük prim ödemektir. Ancak herhangi bir hasar durumunda sigorta yaptıran taraf sigortalanan varlığın yüksek oranda hasar görmesi halinde gerçek değerinin altında bir tazminat alacaktır. Böylece tazminat kaybı, kazanıldığı kabul edilen eksik ödenen primin çok üzerinde gerçekleşerek, sigorta yaptıran bir kayıp yaşatacaktır. Mevzuata göre sigortacı, sigorta bedelinin, sigorta değerine olan oranı kadar zarardan sorumludur.

Sigortacılıkta sorun ya da istenmeyen durum olarak ifade edilebilecek aşkın sigorta ile eksik sigortanın en aza indirilebilmesi için kayda dayalı güvenilir veriler kullanılarak, sigorta yaptıranın dürüst davranmasıyla sigorta bedelinin gerçekçi şekilde saptanması gerekir.

7.3. Tarımın Özellikleri Ve Tarım Sigortası Koşullarına Uyumu

Tarım sigortalarında sigortacının sorumluluğu, poliçenin düzenlenip, yürürlüğe konulması ile başlamaktadır. Zaman olarak bu genellikle Ocak-Nisan aylarıdır. Sigorta süresi ise çoğunlukla Eylül-Aralık aylarında sona ermektedir.

Ocak-Nisan ayları genel olarak tarım işletmesine para girişinin olmadığı, bakım dönemi olması sebebiyle girdi temini ve işçilik ödemeleri için nakit paraya ihtiyaç duyulduğu dönemdir.

Prim ödeme vadeleri düzenlenirken, tarım işletmelerindeki faaliyetler, bunların gider dönemleri, işletmeye nakit giriş zamanları dikkate alınmalıdır. Aksi halde prim ödemede zorlanılır, gecikme yaşanabilir. Hatta sigorta yaptırmaktan kaçınılabilir.

Tarım işletmelerinin yapısal sorunları olan; arazi genişliğinin az olması, arazinin parçalı ve dağınık bulunması, gereğinden fazla nüfus ve işgücü varlığı, sermayenin yetersiz ve dengeli çalışabilmek için dağılımının iyi olmaması, tarım tekniğinin geriliği, pazar organizasyonunun bozukluğu gibi nedenler, tarım sigortalarına olan ilgiyi azaltabilmekte ve istenen hız ve ölçüde yayılmasını yavaşlatmaktadır.

7.4.Tarım Sigortalarında Sigorta Bedelinin Tespiti

Sigorta sözleşmesiyle teminat altına alınan kıymetlerin toplam maddi bedeline “sigorta bedeli” denir. Sigorta bedeli, poliçe üzerinde açıkça belirtilir (Anonim, 2006). Sigorta şirketinin sorumluluğunun üst sınırı sigorta bedelini aşamaz. Sigortalanan varlığın gerçek piyasa değerine “sigorta değeri” denir. Doğru verilerle düzenlenmiş bir sigorta sözleşmesinde sigorta bedeli ile sigorta değeri birbirine eşit olur.

Tarım sigortalarında sigorta bedeli;

- a) Tarım ürününün üretim maliyetine,
- b) Ürünün getirisine, hasılatına,
- c) Bankalardan çekilmiş tarımsal kredilere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

En yaygın sigorta bedeli tespiti; üretim maliyetlerine dayalı olarak yapılandır. Girdi fiyatlarına piyasadan ulaşmak, yapılan işlemleri belirlemek ve maliyet hesaplama metodolojisi belli olduğundan bu yol tercih edilmektedir. Bu hesaplamalarda sabit ve değişen masraflar birlikte ele alınır, çiftçinin karı da hesaplamalara dahil edilir.

Sigorta bedeli;

-Bitkisel ürünlerde

Ürünün ekili/dikili olduğu arazinin genişliği, ürünün verimi, ürünün birim fiyatı dikkate alınarak,

- Hayvan Hayat Sigortası ve Kümes Hayvanlarında Hayvanların adedi, birim fiyatları dikkate alınarak,
- Ser'a Ürünlerin birim fiyatları dikkate alınarak,
- Su Ürünlerinde Ürünlerin birim fiyatlarına göre hesaplanır.

Türkiye tarım işletmelerinde genel olarak muhasebe kayıtları bulunmadığından, sigorta bedelinin tespitinde, üreticilerce beyan edilen ortalama değerlerden hareket edilmektedir.

Bitkisel üretimde, sigorta yapıldığı (poliçe düzenlendiği) dönemde, ürün henüz ekilmemiş ya da gelişme döneminde olduğu için bu ürünün sigortaya konu olan değeri, gelecekte o üründen elde edileceği beklenen üretim değeridir.

Hayvan sigortasında, hayvanın güncel pazar değeri sigorta bedelidir.

Tarım alet ve makinalarında, bunların pazar kıymetinden, geçmiş yıllara ait amortismanları düşülerek kalan değer, sigorta bedeli olarak alınır.

Tarım sigortaları ile ilgili olup sigorta bedeli, primi ve tazminatını etkileyen iki durum aşağıda açıklanmıştır.

a) Müşterek Sigorta

Sigortacının üstlendiği riskleri belirli bir oranda kısıtlayarak, sigorta priminin ucuzlamasını hedef alan uygulamadır. Gerçekleşen bir hasar durumunda sigortalı, hasarının %100'ünü alamaz. Hasarın belli bir bölümü ya da oranı sigortalının üzerinde tutulur. Örneğin, büyükbaş hayvan sigortasında, sigorta bedelinin %20'si gibi. Buna karşılık gelen miktar, tazminata esas olacak hasar tutarından düşülerek, ödenecek tazminat miktarı bulunur.

b) Muafiyet

Poliçede yazılı, önceden belirlenmiş bir miktar kadar olan hasarların sigortacı tarafından ödenmemesi ve/veya belirlenmiş bir miktardan daha yüksek hasarların, o miktar düşüldükten sonra ödenmesidir.

Bitkisel ürün sigortalarında muafiyet uygulaması şöyledir:

- Ürün tam hasara uğradıysa, tazminat miktarından hasarlı alanın sigorta bedelinin %20'si oranında indirim yapılır.
- Kısmi hasarlarda ise:
  - Sigorta bedelinin %10'unu geçmeyen hasar ödenmez.
  - Sigorta bedelinin %10'unu geçen hasarlarda ise hasarlı alanın sigorta bedelinin %10'u oranında indirim (muafiyet) yapılır.

Aşağıda tarım sigortalarında Müşterek Sigorta ve Muafiyet örnekleri verilmiştir:

• Bitkisel Ürün Sigortası	
• Ürün	Arpa
• Alan	30 dekar
• Verim	350 kg/da
• Ürün Satış Fiyatı	0,75 TL/kg
• Sigorta Bedeli	7875 TL
• Hasar Sebebi	Dolu Yağışı
• Tespit Edilen Hasar Oranı	%80
• Tazminata Esas Hasar Tutarı	6300 TL
• Muafiyet Oranı	%10
• Muafiyet Tutarı (7875 TLx%10)	787,50 TL
• Müşterek sigorta oranı	%0
• Ödenecek Tazminat Tutarı (6300 TL – 787,50 TL)	5512,50 TL

8. TARIM SİGORTALARINDA HASAR TESPİTİ (TAZMİNAT HESABI)

Hasar, sigorta poliçesi ile teminat altına alınan risklerden, herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda oluşan zarardır. Hasar; kaza, doğal afetler, ihmal sonucu oluşur. Ürün miktarında, kalitesinde ya da malın kıymetinde azalma olarak ortaya çıkar. Hasarın doğru bir şekilde belirlenmesi, zararın tazmini açısından önemlidir. Ne sigortacı gereğinden fazla tazminat ödemeli ne de sigortalı alacağı tazminat ile mağdur duruma düşmelidir.

Sigortalı varlıklarda meydana gelen zararı tespit etmek için kullanılan yöntemler;

- Tarım işletmelerinde uygulanan tarım teknolojisi,
- Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri,
- Hasarın belli aralıklarla tekrar eden oluş zamanı,
- Girdi ve ürün piyasalarının durumu gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir.

Bitkisel ürün sigortasında, sigortalı, hasar ihbarını teknik olarak hasar tespitinin doğru hatasız ve zamanında yapılmasını sağlayacak sürede sigorta şirketi ya da acentesi aracılığıyla sistem üzerinden, rizikonun gerçekleşme tarihinden itibaren don hasarlarında 10 günü, diğer hasarlarda 15 günü aşmayacak şekilde yapar. TARSİM'e ihbarı yapanın adı, soyadı ve telefon numarası, sigorta poliçe numarası, hasarın gerçekleştiği tarih, acenteye bildirim tarihi, hasar nedeni bildirilir.

Sera sigortasında, sigortalı en geç 24 saat içinde TARSİM'e ihbarı yapanın adı, soyadı ve telefon numarası, sigorta poliçe numarası, hasarın gerçekleştiği tarih, acenteye bildirim tarihi, hasar nedenini bildirmekle mükelleftir.

Büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları hayat sigortaları ve arıcılık sigortalarında hasar ihbarı en geç 24 saat içinde telefonla ya da çağrı merkezi aracılığı ile yapılarak; poliçe numarası, hasarlı hayvanın kulak küpe numarası, hasar nedeni sigortalının iletişim bilgileri bildirilmelidir.

Tarım sigortaları havuzu eksper tarafından hasar oranı belirlenmeden önce gerçek verim tespit edilir. Poliçede yazılı, beyan edilen verimin, gerçek verimin altında olması durumunda, TARSİM, en fazla beyan edilmiş verime kadar sorumludur.

Beyan edilen verimin, TARSİM eksper tarafından belirlenen gerçek verimin üstünde olması durumunda, tazminat hesabı TARSİM eksper tarafından tespit edilen gerçek verim üzerinden yapılır.

Yapılan ekspertiz sonucuna itiraz etmek isteyenler, ekspertiz sırasında, eksper tarafından sigortalıya verilen kesin ekspertiz ön bilgi formu çiftçi nüshasının ekspertiz ile ilgili kısmını doldurup, sigorta yaptıran şirket aracılığıyla, ekspertizden itibaren üç gün içinde TARSİM'e yazılı olarak itiraz edebilirler.

Devlet destekli tarım sigortalarında hasar dosyasındaki tüm işlemler tamamlanarak kesinleşmiş olan tazminat miktarı en geç 30 gün içerisinde sigortalıya ödenir. Bitkisel ürün sigortasında hasat tarihinden önce ödemez. Tazminat ödemeleri, T.C. Ziraat Bankası şubelerince yapılır.

Hasar tespiti, sonucu daha alınmamış, yetiştirme döneminin herhangi bir aşamasında, sigorta bedelinin tespitinden daha zordur.

Çiftçinin hasarda rolünün olup olmaması noktasında ahlaki riskte ortaya çıkabilmektedir.

Kayıpların belirlenmesinde;

- Üretim sürecinde yapılan uygulamalar,
- Üreticiden kaynaklanan ihmal ve dikkatsizlikler,
- Kasdi zarar vermeler dikkate alınarak sigorta acentesi tazminatın belirlenmesinde olması gerekenden daha az kayıp belirleyebilir.

Dünyada tarım sigortalarında uygulanan hasar tespit ve tazminat ödemeleri başlıca dört grupta toplanabilir:

a) Hasar bazlı tarım sigortaları

Bu programda, örneğin dolu sigortası için riskin sigortalı parselde neden olduğu ürün kaybının, mevcut (normal) koşullarda gerçekleşmesi beklenen ürün miktarına oranı (Ürün Kaybı/Normal Verim) belirlenir. Bu hasar oranı, sigorta poliçesinde beyan edilen verim ile eksperin hasar oluşmasaydı gerçekleştireceğini belirlediği verimden hangisi daha az ise ona uygulanır.

Tazminat, önceden belirlenmiş olan muafiyet oranı, belirlenen hasar oranından düşülerek poliçede yazılı olan ürün birim fiyatı ile verim miktarı çarpılarak bulunur.

b) Verim Bazlı Tarım Sigortası

En yaygın kullanılan tarım sigortası programıdır. İşletme veya parsel bazlı uygulanır. Kontrol edilemeyen tüm riskler teminat altına alınır.

Bireysel parsellerin geçmiş yıllardaki verimlerinin ortalamasının belirli bir yüzdesi (%50-70) garanti edilir. Hasar tespitleri her parselde nihai verim ölçmesi şeklinde yapılır. Bu yöntemin başarısı için son 5-10 yıla ait sağlıklı (doğru) verim verilerine gereksinim vardır. Eksperler, verim eksikliğine sebep olan faktörleri iyi ayırt edebilmelidir.

c) Gelir bazlı Tarım Sigortası

Ürün veriminde ve/veya fiyatındaki düşüşten kaynaklanan gelir kaybına karşı üreticileri koruyan bir sigorta programıdır.

d) İndeks Bazlı Tarım Sigortası

Bu sigorta programında hasar tespiti arazide yapılmaz. Hasar ile arasında yüksek derecede ilişki bulunan, bölgesel yağış, sıcaklık, verim gibi değişkenler kullanılarak hesaplanan indeks değerleri esas alınır.

Bu değişkenlerde sigorta yapılan yılda belirlenen eşik değerinin altında bir gerçekleşme olursa, tüm sigortalılara birim alana göre önceden belirlenmiş sabit ve eşit miktarda tazminat ödenir.

İndeks sigortasında, bölge olarak tanımlanan il veya ilçenin geriye doğru verim ortalamasının %50-90'ı arasında belirlenen ve sigorta yaptıran tarafından seçilen oran garanti edilir. Bu sigortada birim alan için uygulanan primde aynıdır.

İndeks sigortasında bazı ülkelerde (ABD, Kanada, İspanya gibi), bitkilerde gelişmenin ve ürün veriminin göstergesi olarak uydu görüntüleri kullanılmaktadır.

8.1.Bitkisel Ürünlerde Hasar Tespiti

Bitkisel ürünlerde hasar, ürünün ekiminden, son tüketiciye ulaştırıldığı pazarlara taşınmasını kapsayan sürecin herhangi bir döneminde meydana gelebilir. Hasarın gerçekleşme dönemine göre meydana gelen zararın boyutu değişebilmektedir. Sigorta poliçelerinde, ürünler itibariyle sigortanın başlangıç ve bitiş tarihleri belirtilmektedir.

Hasarın oluştuğu zamanki ürün gelişme dönemi önemlidir. Buna göre hasar oranını belirleme kriterleri ve yöntemleri farklı olabilmektedir. Örneğin hububatta, kardeşlenme döneminden önceki dolu yağışları bir hasar ortaya çıkarmazken, sap oluşumu döneminde %100 hasar oluşabilir. Şeker pancarı yetiştirmede dolu yapraklara zarar verirse bu kök gövdesinin oluşumunu olumsuz etkileyerek %10-15 oranında zarar ortaya çıkabilir.

Tarım sigortalarında hasar oranlarının belirlenmesinde, doğal afet zararları için;

- Pazar fiyatı
- Maliyet fiyatı
- İkame fiyatı (yeniden üretim maliyeti) yöntemleri kullanılabilir (Çetin, 2007).

Bazı ülkelerde, uzun yıllık gözlemlere dayalı veri bankalarının bulunduğu durumlarda, "Uzaktan Algılama Yöntemi" ile hasar tespiti yapılabilmektedir.

Zarar gören alanda, hasar oranını belirlemek için alanı temsil edecek yerlerden yeterli sayıda örnek alınarak, sayım yapılır. Bu şekilde belirlenen kayıp ürün miktarı, normal verim miktarına oranlanarak, hasar oranı saptanır.

$$\text{Hasar} = \frac{\text{Sigortalı Alanın Normal Verimi (kg/da)} - \text{Zaradan Sonra Aynı Alandan Elde Edileceği Tahmin Edilen Ortalama Verim (kg/da)}}{\text{Sigortalı Alanın Normal Verimi (kg/da)}} \times 100$$

Oranı(%)

Bu formülle % olarak doğru bir hasar oranı hesaplayabilmek için alanı iyi temsil edecek sayıda örnek alınması önerilmektedir.

Örnek sayısı, eksper tarafından belirlenmelidir. Hasar miktarı arazi üzerinde değişkenlik gösteriyor yani homojen değilse daha fazla sayıda örnek alınmalıdır.

Henüz tarlada ekonomik olarak yararlanılamayacak yetiştirme safhasında olan ürünler ile tesis dönemindeki meyve bahçeleri için hasar miktarı ürünlere o zamana kadar yapılan masraflar toplamıdır.

Bitkilerin ilk gelişme devresinde %100 hasar oluşmuş ve o arazide aynı ürünü ya da onun yerine başka bir ürünün yeniden üretilmesi mümkün ise hasar hesabında, sadece değişken üretim masrafları dikkate alınır. Eğer yeniden üretim imkanı yoksa hasar, sabit ve değişken masrafların toplamıdır.

Meyve ağaçlarıyla kaplı alanların hasar tespitinde, canlılığını kaybetmiş olan fidanların sayıları ve muhtemel koruma nedenleri saptanır.

Bir dekar alan için yapılan tesis masrafları, bir dekadaki fidan sayısına bölünerek, bir adet fidanın tesis masrafları hesaplanır. Bu miktar, hasarlı fidan sayısı ile çarpılarak toplam hasar tutarına ulaşılır.

Sigorta poliçesinde, meyvelerin sigorta bedeli ve toplam fidan sayısı belli olduğundan hasar miktarı yani tazmin edilecek zarar şu formülle bulunur:

$$\begin{array}{l} \text{Meyvelerin Hasar} \\ \text{Miktarı, Tutarı} \end{array} = \text{Sigorta Bedeli} \times \frac{\text{Hasarlı Fidan Sayısı (Adet)}}{\text{Toplam Sigortalı Fidan Sayısı (Adet)}}$$

Bu tip sigortalarda, sigorta bedeli, her yıl yapılan tesis masrafları kadar artar. Hasar tespitinde, tesis giderleri hesaplanırken maliyet unsurlarının çiftlik avlusu fiyatları esas alınır.

Bazı ülkelerde, ürünlerin farklı gelişme dönemlerinde dolu, don gibi faktörlerin ne miktarda hasar yaptığı araştırmalarla belirlenerek, bir veri tabanı oluşturulmuştur. Bu hasar oranları kullanılarak hasar tespiti kolaylıkla yapılabilmektedir.

Örneğin; sigortalı bir buğday tarlasında, üç örnek alanında toplam 120 bitki alınmıştır. Bunların 50'sinde %30, 20'sinde %100, 25'inde %50, 15'inde %10, %10'unda %0 hasar vardır. Bu durumda Ortalama Hasar Oranı = $(50 \times 0,30) + (20 \times 1) + (25 \times 0,50) + (15 \times 0,10) + (0 \times 0,10) = \%49$ 'dur.

Bu şekilde hasar tespitinde, ortalama hasar oranını kullanabilmek için çok sayıda araştırma yapılarak, bitkinin gelişme dönemleri itibariyle ortalama hasar oranlarının (değerlendirme faktörlerinin) belirlenmiş olması gerekir.

9. TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARI

UYGULAMALARINDA GÖZLENEN SORUNLAR

Türkiye'de tarım sigortalarının genel olarak uygulamasında aşağıdaki sorunlarla karşılaşabilmektedir (Keskinkılıç, 2013) (Tanrıvermiş, 1994) (Çetin, 2007) (Dinler ve Ark.).

- a) Hasar oranlarının değerlendirilmesi.
- b) İstatistiksel bilgilerin yetersizliği.
- c) Teknik eleman sorunu.
- d) Türkiye tarım işlemlerinde teknoloji kullanım düzeyinin ilçeler, iller, bölgeler itibariyle değişiklik gösterebilmesinin tarım sigortaları sistemini olumsuz etkilemesi.
- e) Tarım sigortaları konusunda eğitim ve araştırmaların yetersizliği.
- f) Tarım kesiminde gelir düşüklüğü.
- g) Tarım kesiminde eğitim seviyesinin düşüklüğü.

- h) Tarım sigortaları politikaları.
- i) Tarım kesiminde sigorta bilincinin yeterince yerleşmemiş olması.
- j) Tarım kredileri ile ürün ve hayvan sigortaları arasındaki ilişkinin yeterince kurulamaması.
- k) Tarım işletmelerinde arazi mülkiyet durumu ve arazilerin çok parçalı olması. Arazi kayıt sistemleri.
- l) Tarımsal üretimdeki geniş çeşitlilik durumu.
- m) Profesyonel reasürör ve reasürans desteği eksikliği.
- n) Sigortacı, sigortalı ve teknik elemanların etik davranmasında karşılaşılabilen sorunlar.
- o) Tarımda üretici örgütleri ve özellikle sigorta kooperatiflerinin yeterince geliştirilip, sisteme dahil edilmemeleri.
- p) Küçük tarım işletmelerinin girdi temini, üretim ve pazarlama sorunları.
- q) Üreticilerin bölge ve ürün gruplarına göre sigorta duyarlılığı, prim ödeme istekliğinin bilinmemesi.
- r) Risk analizlerinin yeterince yapılmamış olması.

- s) Tarım eğitimi veren kurumlarda Tarım Sigortaları konularına dersler arasında yer verilmesi.
- t) Özellikle küçük tarım işletmelerine yönelik, bunları daha çok sistemin içine alabilecek alternatif destek sistemlerinin devreye konulmasındaki eksiklikler.

10.SİGORTA EKSPERLİĞİ

10.1.Sigorta Eksperinin Tanımı ve Dalları

Sigorta Eksperi; sigortalının, sigorta ettirmek istediği işlerle ilgili beyanlarını, risk ön incelemesi ve sigortaya kabul anlamında incelemeyi ya da hasarların neden, nitelik ve miktarlarını belirlemeyi meslek olarak seçmiş kişilerdir. Sigorta eksperlerinin; dürüst, kültürlü, temsil kabiliyetine sahip, ikna yönü kuvvetli, sabırlı ve sempatik, sonuç alma adamı, sezgi kabiliyetine sahip olabilmeleri beklenir.

Eksperler uzmanlık alanlarına göre ikiye ayrılır:

- a) Risk inceleme eksperisi
- b) Hasar eksperisi

Risk inceleme eksperisi; sigorta sözleşmesinin oluşturulması aşamalarında, sigorta ettirmek istenenlerle ilgili, yerinde inceleme yaparak, sigortacıya devredilmek istenen risk hakkında rapor sunar.

Hasar eksperisi; risk gerçekleştiğinde, sigorta ettirenin, riskin hemen öncesi ve sonrası değerlerini belirler. Hasar eksperisinin zararı belirlenmek için yerinde yaptığı işleme EKSPERTİZ, düzenlediği rapora ise EKSPERTİZ RAPORU denir (Anonim, 2008). Sigorta eksperisinin, ekspertiz faaliyeti sonucunda belirlenen hasar rakamı kesindir. Pazarlık ve maddi hasar hatası bulunmadıkça, keyfi indirimler uygulanamaz.

Ekspertiz bir uzmanlık işi olup, üç temel bilgiye dayanır:

- a) Eğitim ve deneyim

Sigorta poliçesinin şartlarına vakıf olan, sadece eksperliği meslek edinmek.

- b) Mevzuat bilgisi

Bilgisine dayanılarak görüşüne başvuru.

c) Objektif davranmak.

Sigortacının ve sigortalının güvenini kazanmış. Tarafsızlık içinde hasarı tespit ve takdir eden.

10.2.Sigorta Eksperlerinde Aranılan Nitelikler

Sigorta Eksperi olmak için Hazine Müsteşarlığından “Sigorta Eksperi Belgesi” alınır. Meslek Siciline kayıt yaptırılır. TARSİM Eksperleri eğitimi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı koordinasyonunda Şirket ile işbirliği halinde yaptırılır (Segem, 2016). Eğitimde başarılı olup “Tarım Sigortaları Havuzu Eksperlik Eğitim Belgesini” alanlar, istenen diğer belgelerle birlikte Hazine Müsteşarlığına, Havuz Eksperlik Siciline kaydolmak için başvuru yaparlar. Sicile kaydolanlar tarım sigortaları kapsamında risk inceleme ve hasar tespiti yapabilirler.

Eksperlik kurs ve sınavını başarı ile tamamlayanlar, en az beş yıl eksperlik deneyimine sahip eksperlerin yanında altı ay süreyle staj yaparlar.

Sigorta Eksperliği ruhsatnameleri risk türlerine göre şu eksperlik dallarında ayrı ayrı verilir.

- a) Kara araçları
- b) Hava, deniz ve demiryolu araçları
- c) Emtia ve kıymete ilişkin nakliyat
- d) Mühendislik
- e) Kredi ve finans emniyeti suistimal, hukuksal koruma ve destek
- f) Sağlık, hastalık ve ferdi kaza
- g) Tarım ve hayvan hayat

Eksper, sigorta şirketinin çalışanı olamaz, sigorta şirketlerinden bağımsızdırlar (Başar, 2009). Birden fazla sigorta şirketi ile çalışabilirler.

Sigorta eksperliği yaparak gerçek kişilerde aranacak koşullar şunlardır (Anonim, 2008):

- a) Türkiye’de yerleşik olması,
- b) Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması,
- c) 26552 Sayı ve 14.06.2007 tarihli Sigortacılık Kanunu’nun 3. Madde 2. Fıkrasında belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması,

- d) İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- e) Kara araçları eksperlik dalında en az iki yıllık, diğer eksperlik dallarında dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olması.

Sigorta eksperliği yapacak tüzel kişilerde ise şu şartlar aranır (Anonim, 2008):

- a) Merkezlerinin Türkiye’de bulunması,
- b) İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- c) Yetkililerinin, gerçek kişi ortaklarının ve tüzel kişi ortaklarının yetkililerinin 26552 sayı ve 14.06.2007 tarihli sigortacılık Kanunu’nun 3.madde 2. Fıkrasında belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması, ayrıca iflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- d) Mesleki faaliyetlerde şirketi imzası ile temsil ve ilzam eden yetkililerinin eksper olması,
- e) Ana sözleşmelerinin ilgili maddelerinde; esas faaliyet konusunun “münhasıran sigorta eksperliği” olarak belirtilmesi, sigorta eksperliği ile bağdaşmayan faaliyetlere yer verilmemesi, ana sözleşme değişikliklerinden önce gerekli mercilerden izin alınacağına dair bir hükmün bulunması,
- f) Ticari unvanlarında “sigorta” kelimesinin yanında “ekspert” kelimesinin veya türevlerinin kullanılması, sigorta eksperliği ile bağdaşmayan kelimelerin bulunmaması,
- g) Gerekli görülmesi halinde İcra Komitesince belirlenecek fiziksel, teknik ve idari alt yapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması. Uluslararası kabul görmüş sınavlar veya usullerle eksperlik belgesi almış kişiler, aşağıdaki şartları sağladıkları ve Türk sigortacılık mevzuatı ile ilgili sınavı kazandıkları takdirde, sahip oldukları eksperlik dalında, eksper olarak değerlendirilirler:
- Sigorta eksperliği yapacak gerçek kişilerde aranan niteliklere sahip olmaları.
  - Belge aldıkları ülke otoriteleri listesine kayıtlı olmaları,
  - Belge aldıkları ülke otoritelerinden alacakları ve halen eksper olarak faaliyette bulduklarını kanıtlayan belge getirmeleri.

10.3.Tarım Sigortaları Eksperlerinin Sorumlulukları ve Yetkileri

Bitkiler ve bitkisel ürünler hasar tespit işlemleri Ziraat Mühendislerince, bu yoksa Ziraat Teknikeri ve Teknisyenlerince yapılır.

Sigortaya kabul öncesi çiftlik hayvanları risk inceleme işlemlerini Veteriner Hekimler ve Zootečni Bölümü mezunu Ziraat Mühendisleri, hasar tespit işlemlerini Veteriner Hekimler yapar.

Tarım sigortaları Eksperlerinin sorumlulukları şunlardır:

- a) Risk sonucu oluşan kayıp ve hasar miktarını, bunun nedenlerini ve niteliklerini belirlemek.
- b) Kayıp ve hasar tespiti görevini alınca, sigorta ve reasürans şirketine bildirimde bulunarak, işbirliği yapmak.
- c) Görevini açıklık, doğruluk ve tarafsızlıkla yapmak.

Eksperlerin faaliyet esasları; tarafsızlık, sorumluluk, denetim ve yaptırımdır.

Tarım Sigortaları Eksperlerinin Yetkileri şunlardır (Bayar, 2009):

- a) Kayıp, hasar tespitinde; poliçenin aslı ya da fotokopisi ile ilgili belgelerin verilmesini, defterlerin gösterilmesini, soracağı soruların cevaplamasını istemek. Bunların yerine getirilmemesi durumunda incelemeyi sonlandırmak.
- b) Düzenleyeceği rapordan bir nüsha eksperini görevlendiren tarafa vermek.
- c) Tespit sonucunda mutabakat (uzlaşma) sağlanmış ise eksper imzalı uzlaşma tutanağını, ekspertiz raporuna ekleyerek, kendisinin görevlendiren tarafa vermek.
- d) Uzlaşma sağlanamaz ise bunun nedenini içeren bir açıklamayı, eksper raporuna eklemek.

10.4.Tarım Sigortalarında Eksperin Düzenleyeceği Belgeler

Tarım Sigortalarında Eksperin Düzenleyeceği Belgeler şunlardır:

- a) Ön inceleme risk inceleme raporu. Hasarın poliçe kapsamında olup olmadığı.

- b) Riskin kabulünden önce değer takdiri-takseli sigorta (sigorta değeri poliçede gösterilmemiş ise sigorta ettirenin menfaatinin rizikonun gerçekleştiği andaki değerini ispat zorunda olduğu sigorta. Bilirkişi tarafından tespit edilecek değer üzerinden sigorta) için ekspertiz raporu.
- c) Hasar ve kayıp tespit raporu.
- d) Mutabakatname.
- e) Gerektiğinde gözlem ve değerlendirme özel raporu.

Ekspertiz raporu, tarafları bağlayıcı nitelikte değildir. Hakem-Bilirkişi raporu, taraflar için kati ve nihai bir nitelik taşır.

Hakem-bilirkişi raporlarına itiraz, raporun tebliğinden itibaren bir hafta içinde mahallindeki ticaret davalarına bakmaya yetkili mahkemelere yapılabilir.

Ekspertiz Raporunun yazılmasında uyulması gereken kurallar şunlardır (Mülayim, 2008):

- a) Tarafsızlık
- b) Şeffaflık
- c) Akılcılık
- d) Kesinlik
- e) Tatminkarlık
- f) Sır saklama

11.SİGORTACILIK VE EKSPERLİK ETİK İLKELERİ

Etik, doğru yanlış ölçütlerdir. Etik, bireyin ilişkilerinde, uygun olarak ifade edilen davranışı belirleyen içsel bir denetçidir. İş etiği, ahlaki standartları rasyonel bir şekilde değerlendirme ve bu standartların iş ortamlarında uygulanma sürecidir.

Mesleki etiği, ruhsatlı meslek gruplarının yeterlilik, güvenilirlik, tarafsızlık, bağımsız karar alabilmeleri, kendi kendilerini denetlemelerinin ve dürüstlüğün simgesidir.

Mesleki etik kuralları, profesyonel davranış standartlarını belirlerken, cezalandırılması gereken davranışların tespitinin de esasını oluşturur. Meslek etiğinin temel koşulu, kasıtlı olarak zarar vermemektir. Meslek olmanın temelinde başkalarına ve topluma hizmet vardır. Mesleki sahipleri, meslek örgütlerine üye olurlar, meslek örgütleri mesleki davranış kurallarını belirler ve denetlerler. Mesleklerin giderek ticarileşmesi, rekabetin artması, etik beklentileri azaltabilmektedir. Mesleki sahiplerinde yüksek bir sorumluluk duygusu bulunmalıdır. Mesleki etiğinin temel dayanakları; doğruluk, dürüstlük ve sosyal sorumluluktur. Yazılı olan meslek ilkelerinin aktarılma ve öğrenilmeleri kolaylaşır (Özçelik, 2015/a).

Mesleki etiğinden beklenenler şunlardır:

- a) Mesleki mensuplarının paydaşlarına karşı dürüst ve adil davranması.
- b) Etik olan ve olmayanı belirlemede kolaylık.
- c) Mesleki mensuplarının yanlış davranışlarını önlemek.
- d) Mesleki mensuplarının yolsuzluktan uzak durmalarını sağlamak.
- e) Meslek etiğine uyanları desteklemek.
- f) Etiğin, toplumda yaygınlaşmasına katkıda bulunmak.

Meslek etiği ilkeleri, belli bir mesleğin mensuplarının uymaları gereken davranış kurallarıdır.

11.1.Sigortacılık Etik İlkeleri

Sigortacılık etik ilkelerinin, amacı, sigorta ve reasürans şirketlerinin paydaşları (müşterileri, çalışanları, aracıları, kamu kurum ve kuruluşları) ile olan ilişkilerinde ve kendi aralarındaki ilişkilerinde, izleyecekleri, etik ilkeleri belirlemek ve bu ilkelere uygun faaliyette bulunarak, sektöre yönelik kamuoyu güvenini artırmaktır.

Sigortacılık etik ilkeleri dört grupta toplanmıştır:

a) Genel İlkeler

- Dürüstlük

Faaliyetlerini sürdürürken tüm ilişkilerinde dürüst olmaları.

- Tarafsızlık

Çalışanları ve müşterileri arasında ayırım gözetmez, ön yargılı davranışlardan kaçınır.

- Güvenilirlik

Tüm hizmet ve işlemlerde, müşterilerine karşılık güven anlayışı içinde açık, anlaşılır ve doğru bilgi verir. Müşterinin hizmetlerini zamanında ve eksiksiz yerine getirir.

- Şeffaflık

Müşterilerini bilgilendirmede, basit ve kolay anlaşılabilirliği gözetir, gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili şeffaflığı en üst düzeyde tutar.

- İnsan Haklarına Saygı

Tüm faaliyetlerinde, insan haklarına saygıyı gözetir.

b) Şirketlerarası İlişkiler

Sigorta ve reasürans şirketleri birbirleriyle olan ilişkilerinde şu ilkeleri gözetirler:

- Bilgi Alışverişi

Mevzuat hükümleri çerçevesinde ve müşterilerin sırlarını ihlal etmemek koşuluyla sigorta ve reasürans şirketleri kendi aralarında dürüst ve sistematik bilgi alış-verişi yaparlar.

- Personel İstihdamı Ve Sigorta Aracıları

Personel istihdamı ve sigorta aracıları ile çalışma konusunda haksız rekabete yol açabilecek her türlü uygulamadan kaçınırlar. Eski çalışanları ve sigorta aracıları hakkında diğer sigorta ve reasürans şirketlerince istenen bilgileri sağlarken objektif olurlar. İşe alımda, bilgi talep eden diğer şirketlere, etik olmayan davranışları belirlenen eski çalışanları hakkında gerekli bilgileri verirler.

- Rekabet

Şirketler arasında sağlıklı ve yapıcı bir rekabet ortamının yaratılması sağlanır, haksız rekabet oluşturan her türlü davranıştan kaçınılır. Diğer şirketlerle ilgili ellerine geçen bilgileri, şirketlerin izni olmadan açıklamazlar. Bir şirketten diğerine geçen çalışanların, ayrıldıkları şirketten edindiği bilgileri o şirketin aleyhine kullanmamaları için önlem alır.

- Duyuru, ilan ve Reklamlar

Mali yapılarına ait duyurularda, ürünlerine yönelik ilan ve reklamlarda yasalara, genel ahlaka uygun, dürüst ve gerçekçi davranırlar. Mesleğin saygınlığına zarar verecek her türlü davranıştan kaçınırlar. Diğer şirketleri, onların ürün ve hizmetlerini kötüleyici nitelikte duyuru, ilan ve reklama yer vermezler.

c) Şirketlerin Müşteriyle İlişkileri

- Müşterilerin Bilgilendirilmesi

Sözleşme öncesi ve devamında sunulan ürün ve hizmetlerle ilgili olarak müşterilerini zamanında ve doğru olarak bilgilendirirler. Müşterilerine en uygun ürünleri tavsiye etmeye özen gösterirler.

- Müşteri Sırları Ve Güvenliği

Yasal olarak yapılacak bilgilendirmeler dışında, müşterinin rızası olmadan her türlü müşteri bilgisi ve belgelerini gizli tutarlar. Her türlü hizmet ortamında işlem güvenliğinin sağlanması ve müşteri mağduriyetinin önlenmesi için gerekli tedbirleri alırlar.

- Ayrımcılıktan Kaçınmak Ve Hizmet Kalitesi

Aynı hizmet için tüm müşterilerine ayrımcılık yapmadan aynı kalitede hizmet sunarlar. Hizmet kalitesini artırmaya yönelik alt yapı yatırımı yaparlar.

- Müşteri Şikayetleri

Müşteri şikayetlerini inceleyip, sonuçlandırmak için bünyelerinde bir birim oluştururlar veya bunu sektöre sunan bir yapıya katılırlar. Müşteri şikâyetlerine neden olan uygulamaları düzeltmek için gerekli önlemleri alırlar.

d) Şirketlerin Çalışanları Ve Sigorta Aracıları İle İlişkileri

- Çalışanların Ve Sigorta Aracılarının Genel Nitelikleri

Çalışanların görevlerinin gerektirdiği bilgi, birikim ve sorumluluk duygusuna sahip kişilerden oluşmasına özen gösterirler.

- İşe Almak Ve Kariyer Gelişimi

İşe almak ve kariyer gelişiminde ırk, din, cinsiyet gibi ayrımlar gözetilmez. Herkese eşit olanak sağlamaya özen gösterilir. Çalışanlarına bilgilerini güncelleme olanağı sunarlar. Çalışanların performans ve yükseltmelerinde bilgi, yetenek, kişisel başarı yanında etik ilkelere bağlılık ve uygulamalarına da dikkat ederler.

- Temsil İlkeleri Ve Çalışma Ortamı

Çalışanların, sigortacılık mesleğinin saygınlığına uygun görünüş ve davranışlarını teşvik ederler. Çalışanların motivasyonunu ve daha iyi hizmet sunumunu sağlayacak önlemleri alırlar. Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluştururlar. İş yoğunluğuna uygun sayıda personel istihdam ederler. Çalışanların mesai saatlerine, izin kullanmalarına özen gösterirler. Çalışanların, müşterileriyle etik olmayan ilişkiler kurmalarını önlerler. Çalışanların haklarını zamanında ve eksiksiz sağlarlar.

- Şirketlerin Kamu Kurum Ve Kuruluşlarıyla İlişkileri

Kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerinde dürüstlük ve şeffaflık ilkelerine dikkat ederler. Denetim ve kontrol amacıyla istenen bilgi, belge ve kayıtları doğru, eksiksiz ve zamanında karşılarlar.

- Sigortacılık Etik İlkelerinin Geliştirilmesi

Etik ilkelerin geliştirilmesi ve gerektiğinde değişiklik yapılmasını sağlamak için her zaman Türkiye Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne önerilerini sunabilirler.

12. ÖRNEK PRİM VE HASAR HESAPLAMALARI

Örnek 1 (Aşkın Sigorta)

- Sigortalı Tarafından Beyan Edilen Sigorta Bedeli = 350 TL/da
- Hasar Oranı = %55
- Eksperin Normal Verimden Hesapladığı Sigorta Bedeli = 250 TL/da
- Muafiyet Oranı = %10
- Ödenecek Tazminat (250 TL/da x %45) = 112,50 TL/da

Örnek 2 (Eksik Sigorta)

- Alan Genişliği = 5 dekar
- Ürün = Domates
- Gerçek sigorta Kıymeti = 50000 TL
- Beyan Edilen Sigorta Bedeli = 30000 TL
- Hasar Nedeni = Dolu Yağışı
- Hasar Tutarı = 20000 TL
- Gerçek Sigorta Bedeli/Beyan edilen Sig.Kıymeti = 30000 TL/50000 TL=%60
- Ödenecek Tazminat Tutarı = 12000 TL
- $\left[\frac{\text{Hasar x Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Kıymeti}} \right]$
- Katlanılacak (üretici için) Zarar = 8 000 TL (20000 TL-12000 TL)

Örnek 3 (Eksik Sigorta)

- Ürün = Buğday
- Ekili Alan Genişliği = 50 dekar
- Normal Verim = 400 kg/da
- Beyan Edilen Verim = 250 kg/da
- Ürün Fiyatı = 0,85 TL/kg
- Hasar Oranı = %70
- Muafiyet = %10
- Sigorta Bedeli (Sigortalı Beyanı) = 10625 TL (250 kg/da x 50 da x 0,85 TL/kg)
- Sigorta Kıymeti = 17000 TL (400 kg/da x 50 da x 0,85 TL/kg)
- Hasar Bedeli = 10200 TL $\left[(17000 \text{ TL} \times (0,70-0,10)) \right]$

- Ödenecek Tazminat = 6375 TL
- $\left[\frac{\text{Hasar Bedeli} \times \text{Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Kıymeti}} \right]$
- Sigortalının Beyanına Göre Ödenecek Prim = 318,76 TL
(10625 TL x 0.30)
- Normal Verime Göre Ödenecek Prim = 510 TL
(17000 TL x 0,30)
- Ödenen Eksik Prim = 191,25 TL
(510 TL-318,75 TL)
- Tazminat Kaybı = 3825 TL
(10200 TL – 6375 TL)

Örnek 4 (Dolu Sigortası Prim Hesabı)

- Ürün = Buğday
- Ekili Alan Genişliği = 150 dekar
- Sigorta Kapsamı = Dolu ve Yangın
- Ortalama Verim = 500 Kg/da
- Ürün Fiyatı = 0,85 TL/kg.
- Sigorta Bedeli = 63750 TL
((15 da x 500 kg/da x 0,85 TL/kg)
- Dolu Primi (E Tehlike Sınıfı İçin = 1338, 75 TL
% Fiyat %2,10 dur)
(63750 TL x 0,21)
- Yangın Primi (Sigorta Bedelinin %0,005 i) = 318,75
(63750 TL x 0,005)
- Toplam Prim (Dolu + Yangın) = 1657, 5 TL
(1338,75 TL + 318,75 TL)
- Yan Ürün (Sap) Sigorta Bedeli = 12750 TL
(Dane Bedelinin %20'si)
- Yan Ürünle Sigorta Bedeli = 76500 TL
(63750 TL + 12750 TL)

Örnek 5 (Ürün Miktarı Ve Kalite Kaybı)

- Ürün = Elma
- Bahçe Genişliği = 30 dekar
- Sigorta Konusu = Dolu (miktar ve kalite kaybı)
- Dekardaki Ağaç Sayısı = 20 Adet
- Elma Verimi = 40 Kg/Ağaç
- Elma Fiyatı = 0,75 TL/kg.
- Bahçedeki Toplam Ağaç Sayısı = 600 Adet

- (30 da x 20 Adet/da)
- Sigorta Bedeli = 18000 TL
(600 Adet x 40 kg/Adet x 0,75 TL/kg)
- Sigorta Primi = 720 TL
(Tehlike Sınıf C ve Prim fiyatı %4'tür)
(18000 TLx0,04)
- Dolu Kalite Kaybı Primi = 360 TL
(Dolu Miktar Kaybı Priminin %50'si)
(720 TL x 0,50)
- Toplam Prim (Miktar ve Kalite Kaybı) = 1080 TL
(720 TL + 360 TL)

Örnek 6 (Dolu Sigortası Kısmi Ve Tam Hasar)

- Ürün = Buğday
- Ekili Alan = 60 dekar
- Verim = 450 kg/da
- Ürün Fiyatı = 0,80 TL/kg
- Sigorta Bedeli = 21600 TL
(60 da x 450 kg/da x 0,80 TL/kg)
- Hasar Oranı = %55
- Hasar Tutarı = 11880 TL
- Muafiyet Oranı = %10
- Muafiyet Tutarı = 2160 TL
(21600 TL x 0,10)
- Ödenecek Tazminat Tutarı = 9720 TL
(11880 TL – 2160 TL)
- + Tarlanın 35 dekarında %25 Hasar Saptanmış ise :
- Sigorta Bedeli = 12600 TL
(35 da x 450 kg/da x 0,80 TL/kg)
- Hasar Tutarı = 3150 TL
(12600 TL x 0,25)
- Muafiyet Oranı = %10
- Muafiyet Tutarı = 1260 TL
(12600 TL x 0,10)
- Ödenecek Tazminat Tutarı = 1890 TL
(3150 TL-1260 TL)

+ Sigortalı Alanın Tamamında (%100) Hasar Oluşmuş İse:

- Sigorta Bedeli = 21600 TL
- Muafiyet Oranı = %20
- Muafiyet Tutarı = 4320 TL

- (21600 TL x 0,20)
- Ödenecek Tazminat Tutarı = 17280 TL
(21600 TL – 4320 TL)

NOT

- Ürün tam hasara (%) uğradıysa, tazminat miktarlarından hasarlı alanın sigorta bedelinin %20'si oranında,
- Kısmi hasarda ise sigorta bedelinin %10'unu geçmeyen hasar ödenmezken, %10'unu geçen hasarlarda hasarlı alan sigorta bedelinin %10'u oranında tazminatta indirim (muafiyet) yapılarak ödenir.

Örnek 7 (Bir Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası)

- Hayvan = Süt İneği
- Değeri = 6500 TL/Adet
- Ödenecek Prim* = 487,5 TL
(6500 TL x %7,5)
- Sovtaj Olmadığında Tazminat Tutarı = 5200 TL
(6500 TL x %80)
- Sovtaj olduğunda (Derisinden Yararlanıyor)
- Sovtaj Tutarı = 260 TL
[6500 TL x %4 (en az)]
- Derisinden Yararlandığında Ödenecek Tazminat Tutarı = 4940 TL
[6500 TL x %80) – 260 TL]
- Sovtaj Tutarı = 1950 TL
[6500 TL x %30 (en az)]
- Etinden ve Derisinden Yararlandığında Ödenecek Tazminat Tutarı = 2730 TL
[(6500 TL x %80) – (260 TL + 1950 TL)]
- Hayvan sayısı 1-19 adet arası olunca sigorta primi hesabında oran %7,5 alınırken, hayvan sayısı 20 ve daha fazla olunca %3,5 alınır.

Örnek 8 (Besi Hayvanı)

- Hayvan = 12 Aylık Besi Danası
- Birim Fiyatı = 2500 TL/Adet
- Hayvan Sayısı = 65 Adet
- Hasar Gören Hayvan Sayısı = 15 Adet
- Sigorta Bedeli = 162500 TL
(65 Adet x 2500 TL/Adet)
- Hasar Tutarı = 37500 TL
(15 Adet x 2500 TL/Adet)
- Muafiyet Tutarı* = 8125 TL

13.SİGORTA KOOPERATİFÇİLİĞİ

Sigortacılık ile kooperatifçilik arasında amaç açısından ortak noktalar bulunmaktadır. Her ikisinde en eski dayanışma sistemlerindedir. İki sistemde de, güçlerin bir araya getirilerek sosyal ve ekonomik dayanışma içinde sorunların çözümüne çalışılır (Özçelik, 1997). Kooperatif şeklinde kurulmuş girişimler ile anonim şirket olarak kurulan sigorta şirketleri aynı hizmetleri vermekte, aynı hizmetler pazarlanmaktadır. Farklılık ortakların kazançlarında olup anonim şirket şeklinde kurulanlar bilanço karından ortaklarına hisseleri oranında temettü dağıtırken, kooperatiflerde ortaklar pozitif gelir-gider farkından işlem hacimleri oranında pay alma hakkı kazanırlar.

Kooperatif sigortacılığının ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri, sigorta şirketlerinin kar etmek amacıyla hareket etmeleri sebebiyle bazı risklere teminat vermemeleri veya çok yüksek primler karşılığı poliçe satmak istemeleri olmuştur. Bu durum karşısında çok sayıda kişi, kooperatif kurup, birbirlerinin riskine daha az ve eşit maliyetle güvence verebilmişlerdir (Doğramacı, Köy-Kop. Gazetesi).

Kooperatif sigortacılığında, aynı ya da benzer risklere sahip kişiler kooperatif kurarak, kooperatifçilik ilkeleri çerçevesinde faaliyette bulunurlar.

Sigorta kooperatifleri, primlerden elde ettikleri gelirden hasar ödemeleri ve işletme masraflarını düştükten sonra kalan kısmı öz sermayeye katarlar ya da eşit olarak ortaklarına dağıtırlar.

Sigorta kooperatiflerinde poliçelerin daha düşük prim ödemeleri ile sunulabilmesi şunlara bağlıdır:

- a) Poliçe sahiplerinin, kooperatif ortağı bilinci ile hareket ederek, kooperatifin sağladığı güveni kötüye kullanmamaları.
- b) Kooperatif ortaklarının, tedbirli davranıp, aşırı riskten kaçınmaları.
- c) Kooperatifin, sigorta yaptıran sayısını olabildiğince artırarak, riski dağıtması.

Türkiye’de nüfusun büyük kısmının (%75) herhangi bir sigortasının bulunmaması, sigortacılık açısından önemli bir potansiyelin bulunduğunu ifade etmektedir. Kooperatif sigortacılığı, ucuz olması yanında sağlanan güvenceler yönünden de cazip ortam yaratabilmektedir. Sigorta kooperatifleri, ABD’de kurulan ilk kooperatiflerdendir (1735 Yılında). ABD’de bu kooperatiflerin ortak ve poliçe sahibi sayısı 20 milyar kişinin üzerinde olup yıllık ciroları 200 milyar USD’in üzerindedir.

Avrupa’da pek çok ülkede sigorta kooperatifleri bulunmakta olup 6000 sigorta şirketinin 3300’ü kooperatif sigortacılığı ile 150 milyon kişiye hizmet vermekte ve 300 bin kişi istihdam etmektedirler.

Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (ICA) sekiz sektör örgütünden biri de Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonudur (ICMIF) . ICMIF üyelerinin dünya sigorta pazarında %6,1 payı bulunmaktadır. Üyelerinin %31’i Avrupa, %28’i ABD, %22’si Asya ve Pasifik, %10’u Orta Doğu, %6’sı Afrika’da bulunmaktadır (Örnek, 2012).

Dünya’da sigorta çeşitli kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Bu kuruluşların çoğu özeldir. Ancak devletinde sigorta yaptığı görülmektedir (MÜLAYİM, 2013). Devlet ya

özel sigorta kuruluşlarının yanında onlarla rekabet halinde sigorta yapar ya da sigortayı kendi tekeline alıp genellikle zorunlu sigorta uygular.

Özel sigorta kuruluşları; sigorta şirketleri ile sigorta kooperatifleri olarak iki önemli gruba ayrılırlar.

Genel olarak sigorta kooperatifleri şöyle hareket etmektedirler:

- a) Bir yıllık ödenen tazminatlar ile kooperatifin işletme-yönetim masrafları toplamı, yılsonunda bütün ortaklar arasında paylaşılır. Bu durumda önceden sabit bir prim değil emanet bir prim alınır, bu primler tazminat + işletme ve yönetim masraflarından fazla gelirse ortaklara iade edilir, eksik gelirse ortaklara tamamlattırılır.
- b) Yılın başında sabit bir prim alınıp, yıl sonunda kooperatifin işletme ve yönetim masrafları düşüldükten sonra kalan prim tutarlarına göre tazminat verilir.
- c) Yılın başında sabit bir prim alınır, hasarlar için sabit bir tazminat ödemesi yapılır.

Günümüzde faaliyet gösteren sigorta şirketleri iki grupta incelenebilir:

- a) Karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayanan sigorta şirketleri (mütüel şirketler, kooperatif şirketler).
- b) Belirlenmiş bir prim karşılığı sigorta faaliyeti yapan sigorta şirketleri.

Karşılıklılık esasına dayanan sigorta, aynı tehlikeye maruz kalan kişilerin, belirli meblağlar ödeyerek sisteme üye olmalarıyla kurulur. Üyelerden herhangi birisi, sigorta konusu zarara maruz kalınca, toplanan meblağdan onun zararı ödenir. Toplanan meblağın zararlarını tazmini için yeterli gelmemesi durumunda meblağ

artırılır. Hasar tazminatları ödendikten sonra, artan olursa üyelere iade edilir veya gelecek için ihtiyat olarak saklanır.

Prim karşılığı sigortada ise hasar meydana gelince ödenen tazminat ile sigortalılardan toplanan primler takas edilerek yardımlaşma gerçekleştirilir. Ödenen tazminatlardan artan prim bakiyeleri, şirketin karıdır ve sigortalılara kardan pay verilmemektedir.

Karşılıklı sigorta, kar amacı gütmeyen karşılıklı yardımlaşma ve taahhüt kooperatifine benzer. Sigorta kooperatiflerinde yardımlaşma, aracsız bir şekilde uygulanır.

Türkiye’de bulunan Kuru sigorta Kooperatifi ile Doğa Sigorta Kooperatifi; kaza, kara araçları, yangın ve doğal afetler, genel zararlar, finansal kayıplar, hukuksal koruma alanlarında ortaklarına sigorta sözleşmesi düzenlemektedirler (ANONİM, 2015).